

172614

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

**LYKIA-PAMPHILIA BÖLGESİ'NDEKİ
AGORANOMOS'LAR VE KENTLERİN İAŞESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FURKAN AKDERİN

Danışman: PROF. DR. BÜLENT İPLİKÇİOĞLU

İstanbul, 2006

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ

1.1 Genel Bakış.....	1
1.2 Konuya İlişkin Antik Kaynakların ve Modern Literatürün Durumu.....	4
1.3 Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Kuruluş Düzeni	9
1.4 Teknik Noktalar.....	11

2.SITONIA VE SITONES'LERİN COĞRAFI DAĞILIMI..... 12

2.1 Karia.....	12
2.2 Ionia.....	17
2.3 Lydia.....	22
2.4 Phrygia.....	25
2.5 Bithynia	29
2.6 Pamphlia.....	30
2.7 Ege Adaları.....	33
2.8 Kilikia.....	35
2.9 Lykia.....	36
2.10 Pisidia.....	37
2.11 Mysia.....	38
2.12 Troas.....	38

3.SITONIA VE SITONES'LERİN KENT YÖNETİM ORGANİZASYONU İÇİNDEKİ YERİ..... 40

4.KÜÇÜK ASYA EKONOMİSİNDE TAHİLİN YERİ..... 45

5.SONUÇ..... 54

ANTİK KAYNAKLAR DİZİNİ..... 57

KAYNAKÇA..... 64

1.GİRİŞ

1.1 GENEL BAKIŞ

Halkın tahıl gereksiniminin düzenli bir şekilde karşılanması, Antikçağ toplumlarının birçoğunda olduğu gibi Hellen ve Roma dünyası kentleri için de önemli bir sorundu. Kentlerin tarıma elverişli toprakları yoksa ya da kötü hava koşulları gibi çeşitli nedenlerden dolayı tahıl üretimi o yıl için yeterli miktarda olmadıysa, gıda temini daha da büyük bir sorun haline gelmiştir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında kentler öncelikle kentin zenginlerinin tahıl stoklarından ya da çeşitli komşu kentlerden tahıl satın alarak sorunu çözüme yoluna gitmeyi denemişlerdir. Bazı durumlardaysa kıtlık geniş bir alana yayılmış olabiliyordu. Bu kez de kentlerin tahıl satın almak için bazı denizaşırı ülkelere, özellikle de Mısır'a yönelmeleri zorunluydu. Ancak bu durumda da bir başka sorunla karşılaşılmaktaydı. Bu kadar uzak yerlerden tahıl satın alınması halinde işin içine bir de ulaşım masrafları ve tahıl tüccarları gibi aracı kimselerin komisyonları eklendiğinden dolayı, kentlerin karşılayabileceğinin çok üzerinde bir maaliyet ortaya çıkmaktaydı. Böyle bir durumda, karşılaşılan ciddi finansman sorununu çözmek amacıyla bazı kentler özel fonlar kurma yoluna gitmişlerdir (JONES 1940: 216; MAGIE 1950: 849). İşte kentlerin kurdukları bu özel fonlar aracılığıyla yaptıkları tahıl temin etme işlemine *sitionia* adı verilmekteydi. Öte yandan kentlerin bir de tahıl temin etmek amacıyla görevlendirdikleri memurlar vardı. Bu memurlar ise genel olarak *sitones* ya da *sitophylaks* diye adlandırılmakta idiler.

Sitionia kurumunun ve *sitones*'lik memurluğunun tarihsel gelişimi hakkında elimizde bulunan bilgiler oldukça kısıtlıdır. Kentlere tahıl temin etme işiyle görevlendirilen memurların ilk defa ne zaman ve nerede ortaya çıktığını bilemiyoruz. Ancak Aristoteles *Atinalıların Devleti* adlı kitabında *sitones* sözcüğünü kullanmaksızın, Atina'da kente tahıl temin eden bazı memurlar bulunduğunu söyleyip, bunların sayısının eskiden beş olduğunu ancak şimdi sayılarının yirmiye yükseldiğini belirtmektedir (Aristot. *Ath. Pol.* 50). *Sitones*'liğin ilk defa ortaya çıkışı MÖ 338 yılına rastlamaktadır. Bu tarihteki Khaironeia Muharebesi'nde alınan yenilgiden sonra, Atina'da Demosthenes'in Halk Meclisi tarafından *sitones*'liğe seçilen ilk kişi olduğunu bilmekteyiz (Demosth. *or.* 18). Daha sonralarıysa, MÖ. III. yüzyılın başlarına gelindiğinde, Atina'da *sitones*'lik düzenli

bir memurluk halini almıştır (JONES 1940: 216; MAGIE 1950: 849). Atina'da tahıl satın almak amacıyla MÖ IV. yüzyıldan itibaren resmi memurlar görevlendirilirken, ilk defa aynı amaçla bir fon kurulması ise MÖ III. yüzyıla rastlamaktadır.

Küçükasya'daysa *sitones*'liğin ortaya çıkışı Atina'dan yaklaşık bir yüzyıl sonrasına rastlamaktadır. İlk defa *sitones* varlığı ile ilgili olarak Erythrai'da bulunmuş olan ve MÖ 275/270'lere tarihlenen bir yazıt aracılığı ile haberdar olmaktadır (IGSK 1, 28). Bunu, MÖ 245'lere tarihlenen ve Samos'ta bulunmuş olan bir yazıt izlemektedir (POUILLOUX 1960: no 3). MÖ 200'lerde Samos'ta çıkan bir tahıl yasası ise ilgi çekici bazı bilgiler içermektedir (*Syll*³, 37). Yazıt bizi yalnızca memurluğun buradaki varlığından haberdar etmekle kalmayıp, aynı zamanda kentte bir tahıl komisyonu kurulduğunu ve bu komisyonda görev yapmak isteyenlerin en az üç *talanton*, *sitones* olarak memuriyette bulunmak isteyenlerin de en az iki *talanton*'luk servete sahip olması gerektiği bilgisini de verir. Bir yıllığına göreve gelen bu kişilerin memurluğa talip oldukları sırada servet belgelerini de sunmaları zorunluydu.

MÖ II. ve I. yüzyıllarda Küçükasya'nın batısında yer alan birçok kentte *sitones*'lik memuriyeti ve *sitonia* kurumu yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneğin bu yüzyıllar içerisinde Iasos, Methymna gibi kentlerde *sitonia* kurumunun varlığına rastlanmaktadır (IG XII 116; IGSK 28, 244). Burada dikkat çeken bir nokta da *sitonia* kurumunun ve *sitones*'lerin Hellenistik Devir'de yalnızca Ege Denizindeki adalarda ve Küçükasya'nın batısındaki kentlerde ortaya çıkmış olmasıdır. Bu dönemde Küçükasya'nın diğer bölgelerindeki kentlerde böyle bir oluşuma ve memuriyetin izlerine rastlanmamaktadır.

Hellenistik Çağ'da görev yapmış olan *sitones*'lerin göreve nasıl ve ne kadarlık bir süre için seçildikleri konusunda elimizde pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Aristoteles *Atinalıların Devleti* adlı eserinde kente tahıl temin eden memurların kura ile bir yıllığına seçildiklerini söylemektedir (Aristot. *Ath. Pol.* 51). Öte yandan MÖ 338 yılında Atina'da *sitones*'lik memuriyetine seçilen Demosthenes'in bu memuriyete halk meclisi

² QUASS 1993: 248'e göre memuriyete seçilmek isteyenlerden servet belgesi istenmesi Hellenistik devletlere özgü bir niteliklerdir.

sinde yapılan oylama neticesinde seçildiği bilinmektedir (Demosth. or. 18).

Ancak Demosthenes'in göreve ne kadarlık bir süre için seçildiğini bilemiyoruz. Kanımızca Demosthenes bu göreve ya diğer memurlarda olduğu gibi bir yıllık bir süre için ya da kentin tahıl sıkıntısının giderileceği zamana kadar seçilmiş olması olası görünmektedir. Atina örneğinde olduğu gibi diğer kentlerde Klasik Çağ'da ve Hellenizm Devri'nde *sitones*'lerin ne kadarlık bir süre için ve nasıl seçildiklerini bilemiyoruz.

Aynı yıl içerisinde kaç *sitones*'in görev yapmış olduğu konusunda da elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak *sitones*'lerin sayısının kentte yaşanan tahıl kıtlığının oranına göre artmış ya da azalmış olması olası görünmektedir. Ayrıca kanımızca, memuriyetin daimi olmadığı ve genelde tahıl kıtlığı yaşanan yıllarda *sitones*'lerin seçilmiş olmaları daha muhtemel gözükmektedir.

Sitones'ler tahıl satın almak için genelde yukarıda belirttiğimiz gibi özel fonlara başvuruyorlardı. Ancak buğday fiyatlarının yüksek olduğu durumlarda bazı cömert *sitones*'lerin halka alış fiyatından satış yapmaları ya da masrafları kendi ceplerinden karşılamaları sıklıkla karşılaşılan bir durumdu (MAGIE 1950: 646, JONES 1940: 218). Örneğin MÖ 200'lerde Samos'ta da tahıl sıkıntısı çekilmiş ve bu durum nedeniyle devletin üç defa tahıl satın almasına karar verilmişti. Burada *sitones* olarak görev yapan Boulagoras adındaki vatandaş ilk ve ikinci *sitones*'liği sırasında devletin tahıl fonuna karşılıksız para vermiş ve ikinci *sitones*'liğinde bu yardımında oldukça cömert davranmıştır (SEG 1, 366). Sözü geçen şahıs üçüncü *sitones*'liği yaptığı sırada gene devlet hazinesinin ihtiyaç duyduğu her türlü parayı karşılamıştır. Bu *sitones*, ilk görevinde devletin kasasında tahıl almaya yetecek kadar para olmadığı ve muhtemelen kendisinin de bu parayı karşılayacak kadar parası olmadığından dolayı geri ödemesi düşük faizle yapılacak bir miktar kredi almak zorunda kalmış ve bu kredinin geri ödenmesi sırasında da gene kendi cebinden para katarak kent ekonomisine katkıda bulunmuştur.

Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi çoğu durumda *sitones*'ler memuriyetin gerektirdiği harcamaları bizzat kendi ceplerinden karşılamak zorunda kalıyorlardı. Bu nedenle de göreve gelenler genelde kentin zenginleri arasından seçilmekteydi.

Sitones'lerin kentin zenginleri arasından seçilmelerinin bir başka nedeni de herhangi bir tahıl kıtlığı ya da spekülasyonu olması halinde, bu kimselerin daha kolay buğday temin edebilecekleri düşüncesinden de kaynaklanmış olabilir (STRUBBE 1989: 122). Halkın kıtlık sırasında sıkıntıya düşmesini engellemek ve tahıl fiyatlarının yükselmesini önlemek amacıyla kurulmuş olan bu memuriyeti yerine getirenlerin temel amacı, halk içinde saygınlık kazanmak ve üne kavuşmak olarak belirtilebilir. Ancak memuriyetin bir de politik amacı bulunmaktaydı. Bu da kıtlık sırasında olması muhtemel bir halk ayaklanmasının önüne geçmek olarak ifade edilebilir.

Birçok Küçükasya kentinde tahıl temin etme işi *sitones*'lerin dışındaki başka bazı memurlar tarafından da yapılmaktaydı. Bazı kentlerde *agoranomos*'lar ya da başka memurlar *sitones*'lerin görevlerini üstlenirken, bazı kentlerde farklı isimler taşıyan, ancak *sitones*'lerle aynı görevi yaptıkları bilinen memurlar görev yapmaktaydı (STRUBBE 1987: 46)

Agoranomos'ların asıl görevleri kentlerin pazar yerlerinin düzenini sağlamak ve *agora*'da yer alan yapıların bakım ve denetimlerinden sorumlu olmaktı. *Agoranomos*'lar aynı zamanda bazı kentlerde gıda teminiyle de yakından ilgilenmekteydiler. *Principatus* Devri öncesinde Küçükasya'da *agoranomos*'ların gıda teminiyle ilgilendikleri kentlerde *sitones*'lik memuriyetine rastlanmamaktadır ve bu kentlerde *sitones*'lerin görevleri *agoranomos*'lar tarafından yerine getirilmiştir.

Gene Hellen kent yaşamında çok önemli bir role sahip olan *gymnasion*'lara yağ temin edilmesi de önemli bir sorundu. Bazı kentlerde bu iş *sitones*'ler ya da *agoranomos*'lar tarafından yapılırken, bazı kentlerde yalnızca bu işle ilgilenen *elaiones* adlı memurlar seçilmekteydi. Çoğu kez bu memurların *sitones*'lere ya da *agoranomos*'lara bağlı olarak çalıştıkları da bilinmektedir (MAGIE 1950: 649).

1.2 KONUYA İLİŞKİN ANTİK KAYNAKLARIN VE MODERN LİTERATÜRÜN DURUMU

Antikçağ'da yaşamış olan yazarların eserinden *sitionia* kurumu ve *sitiones*'ler konusuna ilişkin olarak ayrıntılı bilgiler edinememekteyiz. Bu durumun temel gerekçesi bu dönemde yaşamış olan yazarların toplumun ekonomik koşullarına ve toplumsal örgütlenmesine gereken ilgiyi göstermemiş olmalarından ileri gelmektedir.

Kronolojik sırayla gidilirse ilk olarak Aristoteles'in *Atinaluların Devleti* adlı eserine değinmemiz gerekir. Kitaptan kente tahıl temin etme işiyle görevlendirilmiş olan memurların görev tanımlarıyla ilgili çeşitli bilgiler ve bu memuriyetin, kitabın yazıldığı tarih olan MÖ IV. yüzyılın son çeyreğine kadar Atina'daki tarihsel gelişimiyle ilgili ayrıntılı bilgiler elde edebilmekteyiz.

Demosthenes'in söylevlerinden ise *sitiones*'liğin tarihsel gelişimine yönelik önemli bazı bilgiler edinebilmekteyiz. Burada Demosthenes kendisinin Khaironeia Muharebesi'nden sonra, Atina'da *sitiones*'lik memuriyetine seçilen ilk kişi olduğunu belirtmektedir.

Principatus Devri'nde Küçük Asya ile ilgili olarak ise Prusa'lı hatip, düşünür ve yazar Dion Cocceianus Khrysostomos'un söylevlerinden bilgi edinebilmekteyiz. Bu söylevlerde MS I. yüzyılda Prusa kentinde yaşanan bir kıtlıkta tahıl fiyatlarının yükselmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan halk ayaklanması sırasında ünlü hatibin içinde bulunduğu kentin ileri gelenlerinin nasıl suçlandığını, Dion Cocceianus'un kendini savunmak için neler söylediğini ve kıtlığa çare bulmak amacıyla yapılanları öğrenmekteyiz.

Philostratos'un *Vita Apolloni* adlı eserinden *Principatus* Devri'nde Aspendos'ta yaşanan bir kıtlıkta yaşananlar hakkında bilgiler edinebilmekteyiz. Eserde Aspendos kentinde zenginlerin ihraç edilen buğdaya el koymaları üzerine başlayan halk ayaklanması ve bu ayaklanmanın nasıl bastırıldığı konusunda önemli bilgiler bulunmaktadır.

Bazı başka Antikçağ'da yaşamış olan yazarlarsa Dion Cocceianus Khrystostomos ya da Philostratos örneklerinde olduğu yalnızca anlatıkları siyasal olaylarla ilişkili olduğu sürece, *sitionia* kurumuna ve *sitones*'lere eserlerinde dolaylı yoldan yer vermişlerdir.

Konumuzla ilgili olarak gerek Antikçağ'da yaşamış olan yazarların eserlerinden gerekse de çağdaş araştırmacıların çalışmalarından yeterli derecede bilgi sahibi olamadığımız için yazıt derlemeleri çalışmamıza önemli oranda katkı sağladılar. Çalışmamızı hazırlarken ilk önce *CIG* (= *Corpus Inscriptionum Graecarum*), *CIL* (= *Corpus Inscriptionum Latinarum*), *IG* (= *Inscriptiones Graecae*), *IGR* (= *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*), *IGSK* (= *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*), *MAMA* (= *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*), *OGIS* (= *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*), *SEG* (= *Supplementum Epigraphicum Graecum*), *Syll*³ (= *Sylloge Inscriptionum Graecarum*), *TAM* (= *Tituli Asiae Minoris*) başlıklı yazıt derlemelerini taradık. Bunun ardından da çeşitli bölgelere ve kentlere yönelik olarak hazırlanmış yazıt derlemeleri arasında yer alan *BEAN 1965* (= *Side Kitabeleri*), *BEAN - MITFORD 1970* (= *Journeys Rough in Cilicia, 1964-1968*), *I. Didyma* (= *Didyma II: Die Inschriften von A. Rehm*), *Milet* (= *Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit d. Jahre 1899*), *PATON - HICKS 1891* (= *The Inscriptions of Cos*), *POULLOUX 1960* (= *Choix d'Inscriptions grecques*) ve *STERRETT 1889* (= *An Epigraphical Journey in Asia Minor*) başlıklı çalışmaları değerlendirdik.

Konumuzla ilişkili bazı makale ve yazıt derlemelerini değerlendirebilmek amacıyla çeşitli süreli yayınları da taradık. Bunlar arasında *ANRW* (= *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*), *BCH* (= *Bulletin de Correspondence Hellenique*), *Chiron* (= *Chiron*), *EA* (= *Epigraphica Anatolia*), *EEP* (= *Études épigraphiques et philologiques*), *Gnomon* (= *Gnomon*) ve *ZPE* (= *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*) başlıklı yayınlar bulunmaktadır.

Sitones'ler ve onlarla ilişkili diğer memuriyetlerin görev tanımlarına ve bazı temel bilgilere ulaşabilmek amacıyla çeşitli ansiklopedilerden de faydalandık. Bunlar

arasında *DNP* (= *Der Neue Pauly*), *KP* (= *Der Kleine Pauly*), *RE* (= *Pauly's Real-Encyclopadie der classischen Altertumswissenschaft*) yer almaktadır.

Sitionia ve *sitones*'ler konusuyla doğrudan ilgili olan çalışmalardan önce Küçükasya'daki Roma egemenliği zamanında bölgenin veya çeşitli kentlerin ekonomik durumları hakkında genel bilgiler veren monografya ve makalelere değinmek istiyoruz. Bunlardan CHAPOT 1904 (= *La Province Proconsulaire d'Asie*) HOMO 1930 (= *Roman Political Institutions from City to States*), JONES 1940 (= *The Greek City from Alexander to Iustinian*), LIEBENAM 1900 (= *Städteverwaltung im Römischen Kaiserreich*), MAGIE 1950 (= *Roman Rule in Asia Minor*), ROSTOVTZEFF 1957 (= *The Social and Economic History of Roman Empire*) başlıklı monografyalar önemli yer tutmaktadırlar. Ayrıca MACRO 1980 (= "The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium") ve BROUGHTON 1938 (= "Roman Asia Minor") başlıklı makaleleri de *Principatus* Devri Küçükasya'sının ekonomik durumu ve buradaki memuriyetlere ilişkin önemli bilgiler içermektedir.

ABBOTT-JOHNSON 1926 (= *Municipal Administration in the Roman Empire*) başlıklı çalışmaysa *Principatus* Devri'ndeki belediyeçilik hizmetleri hakkında kapsamlı bilgiler içermektedir. Ancak kitabın Küçükasya'ya yönelik kısımları çok fazla yer tutmadığından dolayı bu eserden çok fazla derecede yararlanamadığımızı burada belirtmek istiyoruz.

WYCHERLEY 1991 (= *Antikçağ'da Kentler Nasıl Kuruldu?*), OWENS 2000 (= *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*) ve MARTIN 1951 (= *Recherches sur l'Agora Grecque*) başlıklı eserlerdense *agora*'nın yapısal biçimiyle birlikte buradaki siyasal, sosyal ve ticari yaşamla ilgili bilgiler edinebilmekteyiz. Gene SEDILLOT 1983 (= *Değiştokuştan Süpermarkete*) başlıklı çalışma da yalnızca *agora*'daki ticari yaşamla ilgili bilgiler vermekle kalmayıp aynı zamanda *agora*'da görev yapan memurların görev ve statüleri ile ilgili bilgiler de sunmaktadır.

Antikçağ dünyasında *sitionia* kurumunun ortaya çıkmasındaki önemli sebeplerden biri olan kıtlıklar ve buna bağlı olan yiyecek temini konularında son yıllarda önemli

araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan GARNSEY 1988 (= *Famine and Food Supply in the Graeco - Roman World*), GARNSEY-WHITTAKER 1983 (= *Trade and Famine in Classical Antiquity*), JONMAN-DEKKER 1989 (= *Public Intervention in the Food Supply in Preindustrial Europe*), MAC MULLEN 1967 (= *Enemies of the Roman Order*) başlıklı monografyalardan çalışmamızın “Küçükasya Ekonomisinde Tahılın Yeri” başlıklı bölümde önemli ölçüde yararlandık.

Gene GARNSEY-HOPKINS 1983 (= *Trade in the Ancient Economy*) başlıklı çalışmaysa kentlere yapılan buğday ithali ve bu sırada ortaya çıkan sorunlara ayrıntılı bir şekilde değinmektedir. Ayrıca WÖRRLE 1988 (= *Stad und Fest im Kaiserzeitlichen Kleinasien*) adlı kitabından da *Principatus* Devri Küçükasya’sındaki pazar yerlerine ve buğday fiyatlarına ilişkin kapsamlı bilgiler edinebilmekteyiz.

Bütün bunların dışında Küçükasya’da *Principatus* Devri’nde *sitionia*, *sitones*’ler ve bunlarla ilişkili diğer memuriyetlere yönelik olarak yazılmış bazı makaleler de bulunmaktadır. Bunlar arasında yer alan STRUBBE 1987 (= “The Sitionai in the Cities of Asia Minor under the Principate-I”) ve STRUBBE 1989 (= “The Sitionai in the Cities of Asia Minor under the Principate-II”) başlıklı makaleler önemli yer tutmaktadır. İki bölüm halinde yayımlanan çalışmanın ilk bölümünde 1987 yılına kadar *SEG*’deki *sitionia* kurumu ve *sitones*’ler hakkında toplanan yazıtlar, buluntu yerleri, yaklaşık tarihleri ve ilgili literatür bilgisi ile birlikte bir liste halinde verilmiştir. İkinci bölümde ise bu yazıtların ışığı altında Küçükasya ekonomisinde tahılın yerine yönelik bir değerlendirme yapılmıştır.

HÄDERLI 1887 (= “Die Hellenischen Astynomen und Agoranomen”) başlıklı alışma Hellenizm Devri *agoranomos*’ları ve *astynomos*’ları hakkında önemli bilgiler barındırmaktadır. Ancak makalenin yayımlandığı 1887 yılından günümüze dek yapılan araştırmalarla konu hakkında yeni bilgilere ulaşıldığı da göz ardı edilmemelidir. Yine FOSTER 1970 (= “Agoranomos and Muhtasib”) ise *agoranomos*’lar ile Emeviler Devri’nde bu memurlar ile benzeri görevleri üstlenmiş olan *muhtasib* adlı memurların kıyaslamasını yapmaktadır. ERTEKİN 2002 (= “Ephesos Agoranomos’ları”) başlıklı makaleye *Principatus* Devri’nde Ephesos kentinde görev yapmış olan *agoranomos*’ların gö-

rev ve statülerini belirlemeyi amaç edinmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda Ephesos'da görev yapmış olan *agoranomos*'larla ilgili bir katalog çalışması da eklenmiştir.

1.3 ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI VE KURULUŞ DÜZENİ

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunların başında *Principatus* Devri Küçükasya'sında görev yapmış olan *sitones*'lerin görev ve yetkilerine açıklık kazandırmak gelmektedir. Çünkü *sitones*'lerin görevleri kente buğday temin etmek olarak nitelense de bazı durumlarda bu memurların görevleri *agoranomos*'lar ya da başka memurlar tarafından yapıldığı gibi, bazen de diğer memurların görevleri *sitones*'ler tarafından yerine getirilmekteydi. Aynı zamanda *sitones*'lerin görev statülerinin de belirlenmesi ana amaçlarımızdan biridir. *Principatus* Devri Küçükasya'sında *sitones*'lerin görevlerinin *arkhe* mi yoksa *leitourgia* mı olarak değerlendirilmesi gerektiği sorunu, bu iki statünün iç içe geçmiş olması nedeniyle çözümlenmesi oldukça zor görünmesine karşın, amacımız en azından bu konudaki verileri açık bir şekilde ortaya koyabilmektedir. Ayrıca *sitones*'lerin Küçükasya memuriyet hiyerarşisindeki yerinin saptamaya çalışmak da amaçlarımız arasında yer almaktadır.

Gene *sitones*'lerin nasıl ve ne kadar süreyle seçildikleri, *sitones*'liğin daimi bir memuriyet mi olduğu yoksa yalnızca tahıl üretiminin yeterli miktarda olmadığı ya da kıtlık yaşanan yıllarda ortaya çıkan bir memuriyet mi olduğu, *sitones*'lerin kent için gereken tahılı nereden ve kimlerden satın aldıkları, tahıl alımı için gereken paranın ne kadar olduğu ve bu paranın hangi kalemlerden sağlandığı, satın alınan tahılın halka ne şekilde ve hangi koşullarda dağıtıldığı, halka bedava buğday dağıtımını yapıldığında bunun serbest buğday piyasasını ne ölçüde etkilediği gibi soruları da çalışmamız içerisinde cevaplamaya çalışmak amaçlarımız arasında yer almaktadır.

Çalışmamızın zaman aralığını *Principatus* Devri olarak sınırlamamızın da birkaç gerekçesi bulunmaktadır. Bunların başında Küçükasya'daki Roma egemenliğinin

ancak *Principatus* Devri'nde tamamlanmış olması gelmektedir. Ayrıca *Dominatus* Devri'nde aralarında *sitones*'lerin de bulunduğu çok sayıda memuriyetin görev, yetki ve statülerinde büyük değişiklikler meydana gelmiş olması nedeniyle, çalışmamızın Roma imparatorluk çağının tamamını kapsamaya yerine birbirinden oldukça farklı özellikler barındıran iki dönemden *Principatus* Devrinin tercih edilmesi söz konusu olmuştur. Gene çalışmanın *Principatus* Devri ile sınırlanmasının bir başka nedeni de bu dönemde özellikle de MS I. ve II. yüzyıllarda Küçükasya'daki ekonomik refahın artmasına paralel olarak yazıtların sayısındaki artış ve bundan dolayı ortaya çıkan kaynak zenginliğidir.

Tezimiz Küçükasya coğrafi kavramıyla sınırlanmıştır. Yani ülkenin doğu sınırı olarak Fırat Nehri esas tutulmuş olup, Ege Denizinde yer alan adalar ise Küçükasya'nın batısındaki eyaletlere bağlı oldukları ölçüde Küçükasya sınırı içerisinde kabul edilmişlerdir.

Birçok yazıtın tarihlenmesinde karşılaşılan güçlükler ve yazıtların genelde belli bölgelerde yığılmış olmasından dolayı yüzyılları esas tutarak bir başlıklandırma yapmadık. Çalışmamız üç bölümden meydana gelmektedir. Bunlardan birincisi "*Sitonia* ve *Sitones*'lerin Coğrafi Dağılımı" başlığını taşımaktadır. Bu kısımda bölümün başlığından da anlaşılacağı gibi *Principatus* Devri Küçükasya'sında *sitonia* kurumu ve *sitones*'lerle ilgili olarak bulunmuş yazıtlar, buluntu yerleri, yaklaşık olarak tarihlendikleri zaman dilimleri ve yazıtlarla ilgili modern literatür bilgisi de eklenerek bir liste halinde verilmişlerdir. İkinci bölümümüz ise "Küçükasya Ekonomisinde Tahılın Yeri" başlığındadır. Bu bölümde ise *sitonia* kurumu için gerekli olan paranın nereden, nasıl ve hangi koşullarla sağlandığı, buğdayın nereden ve nasıl satın alındığı, satın alınan buğdayın halka dağıtımının ne şekilde yapıldığı, buğday için gerekli olan paranın ne kadar tuttuğu, *sitones*'lerin gerçekten tahıl kıtlığı yaşanan zamanlarda fiyatların yükselmesine engel olup olmadıkları gibi sorular cevaplandırmaya çalışarak Küçükasya ekonomisinde tahılın yeri daha iyi bir şekilde anlaşılmasına çalışılmıştır. Son başlığımız ise "*Sitones*'lerin Kent Yönetim Organizasyonu İçindeki Yeri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde *sitones*'liğin daimi bir memuriyet olup olmadığı, *sitones*'lerin görevleri, yetkileri ve statüleri, memuriyete hangi kesimden insanların seçildikleri, görevde bulunan

kimselerin nasıl ve ne kadar süreyle seçildikleri, memuriyetin Hellen kentleri içindeki memuriyet hiyerarşi içerisinde nasıl bir yeri olduğu gibi sorulara yazıtların ve bu konuda yapılmış modern araştırmaların ışığı altında cevap aranmaya çalışılmıştır.

1.4 TEKNİK NOKTALAR

Metinde geçen Hellen ve Latince kökenli sözcüklerin ortografyasında B. İP-LİKÇİOĞLU'nun *Eski Batı Tarihi I.* (Ankara 1997) adlı eserinin 803-812. sayfalarındaki açıklamalar dikkate alınmıştır. Kullanılan antik kaynaklar, standart ve süreli yayınlar, monografyalar ve makalelere ilişkin kısaltmalar ise çalışmanın başındaki "Bibliyografik Kısaltmalar" bölümünde açık künyeleri ile birlikte gösterilmiştir. Antik yazarlar ve eserleri ve standart yayınların kısaltmalarında, antik yazarlar ve eserlerine ilişkin kısaltmaların Türkçe ortografyadaki farklılıkları da dikkate alınarak, *Lexikon der Antike* (Hrsg. von J. IRMSCHER in Zusammenarbeit mit R. JOHNE. Berlin - Leipzig 1971, 1987, 9 Aufl. Taschenbuchsg: J. IRMSCHER, *Das Grosse Lexikon der Antike*. München 1987, 1990) adlı eserin I. cildinin (1971) 20.-41. sayfalarındaki ilgili kısaltmalar esas alınmıştır. *Corpus*'lar dışındaki süreli yayınlarda *L'année philologique (Revue des publications épigraphiques relatives a l'antiquite romaine*. Paris)'in LXIV. cildinin (1996) 17.-39. sayfalarındaki kısaltmalar kullanılmıştır. Ancak burada bulunmayan bazı periyodikler için ise çeşitli kaynaklardaki kısaltmalardan faydalanılmıştır. Çalışmamızda önemli bir yere sahip olan yazıt derlemelerinin kısaltmaları ise *SEG (Supplementum Epigraphicum Graecum)* adlı çalışmanın XLIX. cildinin (1999) XXIV - XXXII. sayfalarındaki kısaltma listeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Burada yer almayan yazıt derlemeleri için ise diğer süreli yayınlar için faydalandığımız *L'année philologique*'nin LXIV. cildinin (1996) 17.-39. sayfalarındaki kısaltma listelerinden faydalanılmıştır. Eğer yazıt derlemesine bu yayında da rastlanmadıysa, bu takdirde standart yayınlarda kullandığımız esasa uygun olarak yazar adı ve yayın yılı yazılarak kısaltma yapılmıştır.

Metinde geçen tüm monografya ve makaleler yazar adı ve yayın yılı şeklinde kısaltılmış olup; bir yazarın aynı yıl içinde çıkmış birden fazla eseri söz konusu oldu-

ğunda, eserlerin adları alfabetik sıraya konularak, bunlar (a), (b) vs. şeklinde gösterilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümü olan “Bölgelere ve Kentlere Göre Dağılım” bölümünde kentleri buldukları coğrafi bölgelere göre sınıflandırdık. Bu bölümde bazı kentlerin hangi coğrafi bölgeye ait olduğu konusunda tartışmalı noktalar bulunabileceğini hesaba katarak *SEG* adlı çalışmanın XLIV. cildinin (1996) V–XIX. sayfalarındaki dağılım esas tutulmuştur.

Alıntı ya da gönderme yoluyla doğrudan doğruya kullanılan antik kaynaklar çalışmanın sonundaki “Antik Kaynaklar Dizini”nde ilgili yer ve pasajları ile birlikte bir araya getirilmiş, eserlerin değerlendirmesinde kullanılan metin ve çeviriler de ayrıca gösterilmiştir. Nihayet yararlı olabileceği düşüncesiyle *sitionia* ve *sitiones*’lere rastlanan kentler bir harita üzerinde gösterilmişlerdir.

2. SITIONIA VE SITIONES’LERİN COĞRAFİ DAĞILIMI

2.1 KARIA

Karia bölgesindeki Nysa, Stratonikeia ve Tralleis kentlerinde *sitionia* ve *sitiones*’lerin varlığını gösteren yazıtlarla karşılaşmaktayız. Ayrıca Aphrodisias kentinde de *sitiones*’lerle ilişkili olduğu düşünülen bir yazıt bulunmaktadır.

STRATONIKEIA

Belgeler:

- (1) CIG II, 2721 = IGSK 22, 1028.
- (2) CIG II, 2720 = IGSK 22, 1029.
- (3) COUSIN 1904: 26-27 = IGSK 21, 227.
- (4) DESCHAMPS-COUSIN 1894: 6 = SEG 4, 397 = IGSK 21, 203.
- (5) HATZFELD 1920: 93-94 = IGSK 22, 531.
- (6) HATZFELD 1927: 108 = SEG 4, 308 = IGSK 21, 210.
- (7) IGSK 22, 667.

Literatür:

LAUMONIER 1937: 262-269; a.g.y. 1938: 268-272.

Kentte *sitones*'lik memurluğunun ve *sitionia* kurumunun varlığını gösteren yedi yazıt bulunmaktadır. Bunlardan üçü, *sitones* olarak görev yapmış olan, Panaitios oğlu Hierokles'e; ikisi, onun aynı görevde bulunan oğlu Thrason Leon'a; diğerleriyse, yine *sitones* olarak kente hizmet vermiş olan Tiberius Phlaousias Aineias ve oğlu Tiberius Phlaousias Theophanes'e aittir.

Panaitios oğlu Hierokles için alınan onurlandırma kararını içeren (3) numaralı belgede bu kişinin *sitones*'lik görevini başarıyla yerine getirmiş olduğundan söz edilmektedir. Yazıt, Hadrianus'un hükümdarlık yıllarına tarihlenmektedir. Aynı döneme tarihlenen (2) numaralı belgeden ise, Hierokles'in *sitones*'lik görevini ikinci kez üstlendiğini ve bu kez de görevini başarıyla yürüttüğü için *boule* ve *demos* tarafından onurlandırıldığını öğrenmekteyiz. Adı geçen kişinin *arkhiereus* olarak da görev yaptığını öğrendiğimiz (1) numaralı belge ise; bu kimsenin *sitones*'lik görevini üçüncü kez yürüttüğü sırada kentte yaşanan tahıl kıtlığı nedeniyle İmparator Antoninus Pius'dan para yardımı talep etmek amacıyla, yetmiş yaşını geçmiş olmasına karşın, elçi olarak Roma'ya gittiğini bildirmektedir.

Thrason Leon'un onurlandırılmasını içeren (7) numaralı belgeye göre bu kişinin de babası gibi *sitones*'lik görevinin dışında *arkhiereus* olarak görev yapmıştır; (4) numaralı belgede ise babasının Antoninus Pius'dan talep ettiği paranın oğlu Thrason Leon'a verildiği belirtilmektedir.

Phlaousias Leon oğlu Tiberius Phlaousias Aineias'ın *sitones*'lik görevini başarıyla yürüttüğünden dolayı onurlandırıldığı (5) numaralı belge Antoninus Pius dönemine aittir (LAUMONIER 1937: 262). Marcus Aurelius Dönemi'ne tarihlenen (LAUMONIER 1937: 262) (6) numaralı belge ise; Aineias'ın oğlu Tiberius Phlaousias Aineias'ın *sitones*'lik görevini başarıyla yürütmesinden dolayı onuruna dikilen anıtın yazıtıdır.

TRALLEIS

Belgeler:

(8) CIG II, 2927 = IGSK 36, 80.

(9) CIG II, 2929 = IGSK 36, 90.

(10) CIG II, 2930 = WÖRRLE 1971: 336 = IGSK 36, 77.

(11) IGSK 36, 66.

(12) IGSK 36, 120.

(13) IGR 4, 740 = IGSK 36, 118.

(14) WÖRRLE 1971: 337 = IGSK 36, 145.

Literatür:

STRUBBE 1987: 58; MUNSTERBERG 1973: 153; DEININGER 1965: 37.

Tralleis kentinde *sitones*'lik memuriyetinin varlığını gösteren yedi yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlar *sitones*'lik görevini başarıyla yürüttükleri için onurlandırılan kimselere aittir.

Aurelius Fabricius Prescianus Kharmosynos, kentte yaşayan Romalılar tarafından alınan kararla onurlandırıldığını öğrendiğimiz (8) numaralı belgede bu kimsenin aynı zamanda *strategos* olarak da görev yaptığı ve *sitones*'lik görevinde bulunduğu sırada imparator Hadrianus'dan Mısır'dan tahıl ithal edilmesi için söz aldığı bilgisi bulunmaktadır.

Gaius Iulius Claudianus'un onurlandırıldığı (14) numaralı belgeden, bu kimsenin iki kez *sitones*'lik görevini yürüttüğünü ve bunun dışında *boularkhon*'luk ve Halk Meclisi *grammateus*'luğu görevlerinde de bulunmuştur. Yazıttan anlaşıldığına göre bu kimse de imparatorun Mısır'dan tahıl ithal etmek için söz almıştır.

Eutykhes oğlu Tiberius Panykhos Koibilos'un *gerusia* tarafından onurlandırılmasını içeren (10) numaralı belgeden bu kimsenin aynı zamanda *strategos* olarak da görev yaptığını bildirmekte ve yazıt Hadrianus'un hükümdarlık yıllarına tarihlenmektedir.

Marcus Nonius Eutykhes'in Tralleisliler tarafından alınan bir kararla onurlandırılmasına ilişkin olan (9) numaralı belgenin Marcus Aurelius dönemine ya da daha sonraki bir zamana ait olduğu düşünülmektedir. Yazıta göre Eutykhes'in de *sitones*'lik görevinin yanı sıra *strategos*'luk ve Halk Meclisi *grammateus*'luğu görevlerini üstlenmiştir.

Boule ve *demos* kararıyla Marcus Aurelius Euarestos'un onurlandırılmasına yönelik olan (11) numaralı belgenin Marcus Aurelius'un hükümdarlık yıllarına ait olduğu düşünülmektedir. Yazıttan onurlandırılan kimsenin *strategos* ve *boularkhon* olarak da görev yaptığını öğrenmekteyiz.

(12) numaralı belge adı belirlenemeyen bir kimsenin onuruna dikilmiştir ve bize bu kişinin üç kez *sitones*'lik görevinde bulunduğunu bildirmektedir.

Marcus Klaudios Neikeratos Kerealios'un oğlu Marcus Klaudios Bereneikianos onuruna dikilmiş olan (13) numaralı belgenin MS II. yuzyıldan önceye tarihlenemeyeceği düşünölmektedir (DEININGER 1965: 37). Söz konusu yazıtta adı geöen kimsenin, *boularkhon*'luk ve *grammateus*'luk görevlerinde de bulunduğu bildirilmektedir.

NYSA

Belgeler:

(15) LAUM 1914: 117.

Literatür:

MUNSTERBERG 1973: 143.

Nysa kentinde *sitones*'lik memuriyetinin varlığını gösteren ve MS 235-238 yıllarına tarihlenen yazıttan Apollonios oğlu Marcus Aurelius Apollonios'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırıldığı anlaşılmaktadır. Yazıttan söz konusu kimsenin aynı zamanda *paraphylaks* olarak da kente hizmette bulunmuş olduğu anlaşılmaktadır.

APHRODISIAS

Belgeler:

(16) LAUM 1914: 110.

Literatür:

STRUBBE 1987: 61.

İsmi tespit edilemeyen bir kimse için alınmış bir onurlandırma kararını içeren yazıt. Marcus Aurelius zamanına ya da daha ileri bir döneme tarihlendirilmekte olup,

onurlandırılan kişinin *sitones* ya da *elaiones* olarak görev yapmış olduğu bilgisini sunmaktadır. Ancak yazıtın baş kısımları tahrip olduğundan bu konuda kesin bir sonuca ulaşılamamaktadır.

2.2 IONIA

Ionia bölgesinde *sitionia* ve *sitones*'lerin varlığını gösteren toplam onbeş yazıt vardır. Bunlardan yedisi Didyma; üçü Miletos kentinden gelmekte olup, birer yazıt ise Ephesos, Erythrai, Magnesia ve Teos kentindedir. Ancak Ephesos'daki ve Miletos kentindeki yazıtlardan birinin *sitionia* ve *sitones*'lerle ilişkisi kuşkuludur.

DIDYMA

Belgeler:

(17) *CIG II*, 2882.

(18) *CIG II*, 2885.

(19) *I.Didyma*, 255.

(20) *I.Didyma*, 296.

(21) *I.Didyma*, 361.

(22) *I.Didyma*, 365.

(23) *I.Didyma*, 372.

Literatür:

STRUBBE 1987: 49.

Didyma kentinde *sitones*'lik görevinde bulunduğu bilinen yedi kişi ile ilgili olarak onurlandırma yazıtları bulunmaktadır.

Vitellius Krispus'un oğlu Vitellius Bassus'un onurlandırılmasına yönelik olan (19) numaralı belge MS 69'dan önceye tarihlenmektedir. Yazıt *Principatus* Devri'nin başlarında kentte *sitones*'lik memuriyetinin varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

İsmi belirlenemeyen bir kimse için alınmış onurlandırma kararını içeren (20) numaralı belgeden onurlandırılan kimsenin babasının *sitones*'lik görevinde bulunduğunu öğrenmekteyiz.

Statilios Demeas'ın kızı Statilia Iulia için *boule* ve *demos* kararıyla alınan onurlandırma kararını içeren (18) numaralı belge MS III. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Yazıtta Statilia Ioulia'nın babasının *sitones*'lik görevini bir yıl süreyle ve tek başına yürütmüş olduğundan bahsedilmektedir.

Cornelius Miletos'un torunu ve aynı adı taşıyan kişinin kızı Cornelia Ionika'nın onur yazıtı olan ve MS 132 yılından sonraya tarihlenen (STRUBBE 1987: 49) (21) numaralı belgede adı geçen kadının babasının *sitones*'lik görevinde bulunduğu bildirilmektedir.

İsmi belirlenemeyen bir kimse için alınmış onurlandırma kararını içeren (22) numaralı belge, onurlandırılan kimsenin babası Nikomedes'in *sitones*'lik görevinde bulunduğunu belgelemektedir.

Aurelius Arkhegos için alınan bir onurlandırma kararı olan (17) numaralı belge MS 212'den sonraya tarihlenmektedir. Yazıtta, adı geçen şahsın kente *boularkhon* olarak da hizmet verdiği bilgisi bulunmaktadır.

Büyük bir bölümü tahrip olduğundan dolayı pek fazla bilgiye ulaşamadığımızı (23) numaralı belge harf biçimlerinden dolayı MS III. yüzyıla tarihlenmektedir ve bu

belge adı belirlenemeyen bir kişi onuruna dikilmiş bir anıttır. Belgede geçen *sitones* sözcüğünün geçmesi bizi bu kişinin ya da akrabalarından birinin *sitones* olarak görev yaptığı düşüncesine götürmektedir.

MILETOS

Belgeler:

(24) *I.Didyma*, 315.

(25) *Milet* 1: 335, no: 263.

(26) *Milet* 1: 335, no: 264.

Literatür:

ROBERT 1955: 238.

Miletos kentinde konuyla ilgili olarak toplam üç yazıt tespit edilmiştir. Bu yazıtlardan ikisi kentte *sitones* olarak görev yapmış kişilerin onurlandırılmalarıyla ilgili olup, üçüncüsünün *sitones*'lik ile ilişkisi olup olmadığı kesin değildir.

İsmi belirlenemeyen bir kimse için alınmış onurlandırma kararını fragmanı olan (26) numaralı belgenin MS II. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir (*Milet* 1: 335).

İsmi belirlenemeyen ancak babasının ismi Nonius Andreas olan bir başka kişi için alınan onurlandırma kararını içeren (25) numaralı belgenin *Principatus* dönemine ait olduğu düşünülmektedir (*Milet* 1: 335)

Bir onur yazıtı olan (24) numaralı belgede onurlandırılan kişinin üstlendiği görevlerin belirtildiği satırlar tam olarak okunamamıştır. Yazıt üzerine daha sonra çalışan L. ROBERT okunamayan bu bölümde *seitonarkhon* ifadesinin geçmiş olabileceğini teklif etmektedir. Ancak yazar bu sözcüğün *sitonia* ya da *sitones* kavramlarıyla ilişkisinin şüpheli olduğunu, çünkü hem Miletos kentinde hem de Küçükasya'nın diğer kentlerinde böyle bir tanıma rastlanmadığını belirtmektedir.

ERYTHRAI

Belgeler:

(27) *IGSK* 1, 64.

Literatür:

STRUBBE 1987: 49.

Erythrai kentinde *sitones*'lik memuriyetinin varlığına işaret eden tek yazıt, Tiberius Flavius Aurelius Alexandros için alınmış bir onurlandırma kararıdır. MS II. yüzyılın sonlarına ya da III. yüzyılın başlarına ait olduğu düşünülen yazıttan onurlandırılan kişinin iki kez *sitones*'lik görevini üstlendiğini ve ayrıca *boularkhon* olarak da görev yaptığı anlaşılmaktadır.

MAGNESIA

Belgeler:

(28) DESCHAMPS - COUSIN 1894: 12-13 = *OGIS* 2, 485.

Literatür:

STRUBBE 1987: 48.

Kente *sitones*'lik memuriyetinin varlığına işaret eden yalnızca bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıt Moskhion oğlu Moskhion'un *boule*, *demos* ve *gerusia* tarafından alınan kararlarla onurlandırılmasını içermekte olup, olasılıkla Tiberius, Nero, Traianus ya da Hadrianus'un hükümdarlık yıllarına tarihlenmektedir (STRUBBE 1987: 48). Ya-

zıttan Moskhion'un kentte *sitones* olarak görev yaptığı sırada tahıl alımı için gereken paranın tamamını kendi kaynaklarından karşıladığını öğrenmekteyiz.

TEOS

Belgeler:

(29) *CIG II*, 3080 = *IGR 4*, 1572.

Bu yazıt adı belirlenemeyen bir kimse için alınan onurlandırma kararına ilişkin olup, *Principatus* Devri'ne tarihlenmektedir. Yazıttan anlaşıldığına göre onurlandırılan kimse *sitones* olarak görev yaptığında kentte büyük bir kıtlık baş göstermiştir.

EPHESOS

Belgeler:

(30) KNIBBE - İPLİKÇİOĞLU 1984: 121-122 no: 19 = SEG 34, 1103.

Principatus Devri'ne tarihlenen Cornelius Gamos'un onurlandırılmasına yönelik olan yazıtta onurlandırılan kimsenin bulunduğu görevler ve kente olan hizmetlerinden bahsedilmektedir. Ancak yazıtın bazı kısımları günümüze ulaşmamıştır. KNIBBE - İPLİKÇİOĞLU tarafından 11. satırdaki bu eksik bölümde *sitones* sözcüğünün geçmiş olabileceğini teklif edilmektedir. Ancak PLEKET ise bu kısmın daha geniş olduğunu belirtip, *sitones* olarak okunamayacağı düşüncesindedir. PLEKET'in da ifade ettiği gibi Ephesos kentinde bu yazıtın dışında *sitionia* ve *sitones* varlığını gösteren herhangi bir yazıtın bulunmaması dikkat çekicidir.

2.3 LYDIA

Konumuzla ilgili olarak Lydia bölgesinde belirlediğimiz yazıtların sayısı onikidir. Bu yazıtlardan sekizi Thyateira, üçü Philadelphia ve biri de Attaleia kentinde bulunmuştur.

THYATEIRA

Belgeler:

(31) *CIG* II, 2645.

(32) *CIG* II, 3397.

(33) *CIG* II, 3490 = *IGR* 4, 1228.

(34) *CIG* II, 3941 = *IGR* 4, 1290.

(35) *IGR* 4, 1248 = *SEG* 2, 653.

(36) *IGR* 4, 1261.

(37) *IGR* 4, 1262.

(38) *IGR* 4, 1273.

Literatür:

MUNSTERBERG 1973: 150; MACRO 1980: 668.

Boule ve *demos* kararıyla Kallistratos oğlu Laibianos'un onurlandırılmasına ilişkin olan (34) numaralı belge Commodus'un hükümdarlık yıllarına tarihlenmektedir. Yazıttan anlaşıldığına göre onurlandırılan kimsenin *sitones*'lik görevini yürüttüğü sırada tahlıl alımı için gerekli masrafı kendi kaynaklarıyla karşılamıştır.

Sallustius Appianus Ariestephanos'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasına yönelik olan (38) numaralı belge MS II. yüzyılın ikinci yarısına ya da III. yüzyılın ilk yarısına aittir.

MS III. yüzyıla ait olan (35) numaralı belge ise Iulius Nikomakhos'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasından söz etmektedir. Yazıttan anlaşıldığında göre onurlandırılan kimsenin *strategos* ve Halk Meclisi *grammateus*'u olarak da görev yapmış ve ayrıca *sitones*'liği sırasında tahıl alımı için toplanan paraya katkıda bulunmuştur.

Boule ve *demos* kararıyla Markos oğlu Aurelius Asklepiades'in onurlandırılmasından söz eden (36) numaralı belge MS III. yüzyıla ait olup, bize onurlandırılan kimsenin aynı zamanda *strategos* ve Halk Meclisi *grammateus*'u olarak da kente hizmet verdiğini belgelemektedir.

MS III. yüzyıla ait olan (37) numaralı belge, Diogenes oğlu Aurelius Asklepiades için alınmış *boule* ve *demos* tarafından alınmış onurlandırma kararı olup, adı geçen kimsenin *strategos*'luk görevinde de bulunduğunu bildirmektedir.

Menandros oğlu Markos için boyacılar birliği tarafından alınan onurlandırma kararından söz eden (32) numaralı belge MS I. yüzyıldan ileri bir tarihe aittir. Yazıttan, dikilmesine katkısı olanlar arasında adı geçen bir kimsenin *strategos* ve *prytanis* olarak da görev yaptığını öğrenmekteyiz.

Tryphon oğlu Asklepiades için *boule* ve *demos* tarafından alınan onurlandırma kararını içeren (33) numaralı belge MS I. yüzyıldan daha ileri bir tarihe ait olup (MACRO 1980: 668), adı geçen kimsenin *strategos* olarak da görev yaptığını bildirmektedir.

(31) numaralı belge imparatorluk çağına tarihlenir ve adı belirlenemeyen bir kişi için alınmış onurlandırma kararını içerir. Yazıttan onurlandırılan kimsenin *strategos* olarak da görev yaptığını ve görev yaptığı yılda kentte büyük bir kıtlık yaşandığı bildirilmektedir.

PHILADELPHIA

Belgeler:

(39) CIG II, 3419 = IGR 4, 1637.

(40) CIG II, 3422 = IGR 4, 1632.

(41) IGR 4, 1638.

MS 212'den ileri bir tarihe ait olan (39) numaralı belge Heliodoros'un aynı adı taşıyan oğlunun *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılmasını içermekte olup, adı geçen kimsenin aynı zamanda *boularkhon* ve *strategos* olarak da görev yaptığı bilgisini vermektedir.

(40) numaralı belge ise Aurelius Hermippos için yün elbisesi yapanlar birliği tarafından alınan onurlandırma kararı olup, Aurelius Hermippos'un kente birçok kez para yardımında bulunduğunu, bunlardan birini de tahıl almak için toplanan paraya yaptığı bildirilmektedir.

Makedonos Aurelianos'un onurlandırılmasını içeren (41) numaralı belgesi *Principatus* Devri'ne tarihlenmektedir.

ATTALEIA

Belgeler:

(42) IGR 4, 1167.

Aralarında *sitones*'liğin de olduğu birçok memurluğu üstlenmiş olan Glykon oğlu Dionysios'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasını içeren yazıt *Principatus*

Devri'ne tarihlenmekte ve adı geçen kişinin *sitones*'lik görevine mecliste yapılan oylama sonucunda getirildiğini bildirmektedir. Yazıt, *Principatus* Devri Küçükasyası'ndaki *sitones*'lerin göreve nasıl seçildikleri hakkında bilgi veren tek belge olması bakımından büyük önem taşımaktadır.

2.4 PHRYGIA

Sitionia ve *sitones*'lere ilişkin Phrygia bölgesinde toplam onbir yazıt bulunmaktadır. Bunlar Akmonia, Aizanoi, Laodikeia, Nakoleia, Orkistos, Synnada ve Eumenia kentlerinden gelmektedir.

AKMONIA

Belgeler:

(43) CHAMONARD 1893: 263-264 = *IGR* 4, 658.

(44) SEG 26, 807 = *MAMA* 6, 335.

(45) ROBERT 1955: 253.

Kentteki üç yazıt da *sitones*'lik görevinde bulunan kişilerin mezar yazıtlarıdır.

Alexandros ve karısı için kaleme alınan (43) numaralı belge, MS 248-249 yıllarına ait olup; adı geçen kişinin aynı zamanda *arkhon*, *boularkhon* ve *strategos* olarak da görev yaptığını belgelemektedir.

Menokritos oğlu Aurelius Phrougianos, karısı Aurelia Iuliane, annesi Makaria ve kızı Alexandria'nın mezar yazıtı olan (44) numaralı belgede Phrougianos'un *sitones*'liğin yanı sıra *strategos*'luk memuriyetini de üstlenmiş olduğu bilgisi bulunmaktadır.

Principatus Devri'ne ait olan (45) numaralı belge Aleksandros Akholis için kaleme alınmıştır ve bu kişinin *strategos*'luk yaptığını ve aynı zamanda *boule*'nin bir üyesi olduğunu bildirmektedir.

AIZANOI

Belgeler:

(46) *CIG* III, 3831.

(47) *IGR* 4, 580 = *OGIS* 2, 511.

Literatür:

MAGIE 1950: 1532; FRENCH 1976: 77.

Aizanoi kentinde *sitones* olarak görev yapan iki kişiyle ilgili onurlandırma yazıtları bulunmaktadır.

Antiokhos oğlu Hordionios için *boule* ve *demos* tarafından alınan onurlandırma kararını içeren (46) numaralı belge *Principatus* Devri'ne tarihlenmektedir.

Adı belirlenemeyen bir kişi için alınan onurlandırma kararını içeren (47) numaralı belge ise MS 165-166 ya da 169 yılına tarihlenip; onurlandırılan kişinin tahıl alımı için toplanan paraya katkısı olduğundan söz etmektedir.

LAODIKEIA

Belgeler:

(48) *CIG* III, 3945.

(49) *MAMA* 7, 11.

Literatür:

STRUBBE 1987: 72.

Neikomakhos'un onur yazıtı olan (48) numaralı belge *Principatus* Devri'ne tarihlenmekte olup, bu kişinin *sitones*'lik görevini başarıyla yerine getirdiğini belirtmektedir.

(49) numaralı belge ise Ploution oğlu Bassos'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasını içerir ve MS 41 yılından daha ileri bir tarihe aittir. Yazıtta *sitionia* için para toplandığından ve toplanan miktara Bassos'un önemli oranda katkısı bulunduğundan bahsedilmektedir.

NAKOLEIA

Belgeler:

(50) *CIL* III, 6998 = *MAMA* 5, 202.

Kentte *sitionia* kurumunun varlığını gösteren yazıt Paulus Aelius Onesimus'un mirasının bir bölümüdür. Hadrianus'un hükümdarlık yıllarına ait olan yazıttan Onesimus'un birçok gerekçeyle kente para yardımında bulunduğu ve bunlar arasında tahıl alımı için para toplanmasının da olduğunu öğrenmekteyiz.

ORKISTOS

Belgeler:

(51) *IGR* 4, 559.

Literatür:

RUGE 1939: 1092-1095.

Kente Theoboulos oğlu Aurelius Markos'un *demos* kararıyla onurlandırılmasına ilişkin bir yazıt bulunmaktadır. MS 237 yılına tarihlenen yazıttan; adı geçen kişinin kente aralarında *sitonia* da olmak üzere birçok konuda parasal yardımda bulunduğu bilgisine ulaşmaktayız.

SYNNADA

Belgeler:

(52) CHAMONARD 1893: 282-283.

Artemidoros oğlu Poseidonos'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasını içeren yazıt, bu zatın *sitones* olarak görev yaptığını bildirmektedir. *Principatus* Devri'ne tarihlenen yazıt aracılığıyla, onurlandırılan kişinin Halk Meclisi *grammateus*'u olarak da kente hizmet vermiş olduğunu öğrenmekteyiz.

EUMENIA

Belgeler:

(53) IGR 4, 726.

Literatür:

STRUBBE 1987: 71.

Eumenia kentinde *sitones*'lik memuriyetinin varlığını gösteren yazıt bir onurlandırma kararının fragmanıdır. Yazıtın çok az bir bölümü günümüze ulaştığından, onurlandırılan kişi ya da kişilerin kim olduğunu ve hangi nedenlerle onurlandırıldıklarını bilemiyoruz. Ancak, İmparatorluk Çağı'na ait olduğu düşünölen yazıtın 10. ya da 11. satırındaki *sitones* sözcüğünden dolayı kentte bu memuriyetin var olmuş olduğu ve olasılıkla, onurlandırılan kişinin bu görevi yürütmüş olabileceği düşünölmektedir.

2.5 BITHYNIA

Bithynia bölgesinde konumuzla ilgili olarak toplam beş yazıt bulunmaktadır. Bunların üçü Prouσίας kentinde bulunurken; birer yazıt da Nikaia ve Nikomedia kentlerinden gelmektedir.

PROUSIAS

Belgeler:

(54) MENDEL 1901: 61-65 no: 207 = IGR 3, 1427 = IGSK 27, 11.

(55) MENDEL 1901: 65-76 no: 208 = IGR 3, 1421 = IGSK 27, 8.

(56) MENDEL 1901: 82-83 no: 213 = IGSK 27, 14.

Literatür:

QUASS 1983: 187-194.

MS 218 yılına ya da biraz daha sonrasına tarihlenen (54) numaralı belge Asklepiades oğlu Marcus Aurelius Asklepiades için alınan onurlandırma kararını içermekte olup, kentte tahıl alımı için toplanan paranın *tamias* adlı hazinede toplandığı ve onurlandırılan kişinin de bu hazinenin yöneticilerinden biri olduğu bilgisini vermektedir.

Oktavius oğlu Ailios Tyrannos için alınan onurlandırma kararını içeren (55) numaralı belge, MS 212 yılından ileri bir zamana tarihlenir ve onurlandırılan kişinin *sitones*'lik görevini başarıyla yürütmüş olduğunu belirtir.

(56) numaralı belge adı belirlenemeyen bir kişinin onur yazıtıdır. *Principatus* Devri'ne tarihlenen yazıttan onurlandırılan kişinin *sitones* olarak kente hizmet verdiğini öğrenmekteyiz.

NIKAIA

Belgeler:

(57) *SEG* 29, 1281.

Literatür:

STRUBBE 1987: 65.

Tiberius Severianus oğlu Severianus Asklepiodotos'un onur yazıtı, MS 218 yılına tarihlenmekte olup yazıttan kentte *sitionia* için toplanan paranın Prousius kentinde olduğu gibi, *tamias* adı verilen hazinede toplandığını ayrıca; onurlandırılan kişinin bu hazinenin yöneticilerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

NIKOMEDIA

Belgeler:

(58) *TAM* 4, 262.

Nikomedia kentinde *sitones*'liğin varlığına işaret eden tek yazıt Aurelius Katyleinos'un mezar yazıtı olup; MS 212'den sonraya tarihlendirilen yazıttan anlaşıldığına göre onurlandırılan kişi *sitones* olarak görev yapmış ve aynı zamanda *boule*'nin bir üyesi olmuştur.

2.6 PAMPHYLIA

Çalışmamızın Pamphylia bölgesi kapsamında toplam beş yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlardan üçü Side kentinden gelirken, Sillyon ve Perge kentlerinden de birer yazıt bulunmaktadır. Ancak Perge'deki yazıtın *Principatus* Devri'ne ait olup olmadığı kesinleşmemiştir.

SIDE

Belgeler:

(59) BEAN 1965: 12.

(60) BEAN 1965: 24.

(61) BEAN - MITFORD 1970: 38-41.

Literatür:

NOLLE 1983: 129.

MS III. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen (BEAN 1965: 24) ve Polemon oğlu Tesbaras için *boule* ve *demos* kararıyla alınmış onurlandırma kararını içeren (60) numaralı belgeden, adı geçen kişinin *arkhisitones* olarak görev yaptığı ve ayrıca bunun yanı sıra *boule*'nin bir üyesi olduğu anlaşılmaktadır.

(61) numaralı belge Aurelius Mandrianos Longeinos'un onur yazıtı olup, *boule* ve *demos* tarafından alınan kararlarla dikilmiştir ve MS III. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu düşünülmektedir (BEAN - MITFORD 1970: 38). Yazıtta, adı geçen kişinin (60) numaralı belgede olduğu gibi *arkhisitones*'lik görevinde bulunduğu ve *boule*'nin bir üyesi olduğu belirtilmektedir.

Tahilla ilgili bir kararnameye ilişkin bir fragman olduğu düşünülen (59) numaralı belge de *Principatus Çağı*'na aittir. (NOLLE 1983: 129).

SILLYON

Belgeler:

(62) CIG II, 3467.

Sillyon kentinde konumuzla ilgili olan tek yazıt *demos* kararıyla Kleon'un aynı adı taşıyan oğlunun onurlandırılmasına yöneliktir. Yazıt, *Principatus* Devri'ne tarih-

lenmektedir ve bize onurlandırılan kişinin *sitones*'lik memuriyetinde bulunmuş olduğu bilgisini vermektedir.

PERGE

Belgeler:

(63) CIG III, 4342 = IGR 3, 796.

Perge kentinde Apollonios için alınmış onurlandırma kararını içeren bir yazıt bulunmaktadır. Yazıttan, onurlandırılan kimsenin, kentte tahıl almak için toplanan paraya katkısının olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yazıtın *Principatus* Devri'ne mi, yoksa daha önceki bir zamana mı ait olduğu konusu kesinlik kazanmamıştır.

2.7 EGE ADALARI

Ege denizinde yer alan adalarda da *sitones*'lerin varlığına rastlanmaktadır. Bu adalarda bulunan yazıtların ikisi Kos'da, biri Rhodos'da bulunmuştur. Chios'da bulunan yazıtın ise *Principatus* Devri'ne ait olup olmadığı kesin değildir.

KOS

Belgeler:

(64) PATON - HICKS 1887: 113.

(65) PATON - HICKS 1887: 142-143.

Literatür:

STRUBBE 1987: 52.

(65) numaralı belge *boule* ve *demos* kararıyla Epaphrodeitos oğlu Ksanthippos için alınan onurlandırma kararını içermektedir ve yazıtın MS II. yüzyılın ikinci yarısına ya da daha sonraki bir zamana ait olabileceği düşünülmektedir (STRUBBE 1987: 52) Yazıttan, Ksanthippos'un *sitionia* için toplanan paraya önemli oranda katkısı olmuş olduğu öğrenilmektedir.

Adı belirlenemeyen bir kişi için alınan onurlandırma kararının söz konusu olduğu (64) numaralı belgenin büyük olasılıkla *Principatus* Devri'ne ait olduğu düşünülmektedir (STRUBBE 1987: 52). Yazıttan anlaşıldığına göre, onurlandırılan kişi *elaiones* sıfatıyla da görev almıştır.

RHODOS

Belgeler:

(66) BLINKENBERG 1943: 486.

Literatür:

STRUBBE 1987: 52.

Kentteki yazıt Agloudamos oğlu Eukrates için alınan onurlandırma kararından söz etmekte olup, *Principatus* Devri'ne tarihlenmektedir. Yazıttan anlaşıldığında göre onurlandırılan kişi *prytanis* olarak da görev yapmıştır.

KHIOS

Belgeler:

(67) IGR 4, 941.

Apollonios'un aynı adı taşıyan oğlunun onurlandırılmasına ilişkin yazıtta adı geçen kişinin kente tahıl temin eden bir memur olarak görev yaptığı belirtilmekte; ancak, *sitones* sözcüğü kullanılmamaktadır. Ancak yazıtın ait olduğu zaman dilimi de kesin olarak anlaşılamamıştır.

2.8 KILIKIA

Bölgede *sitionia* ve *sitones*'lerin varlığını gösteren ve tamamı Iotapa kentinden gelen dört yazıt bulunmaktadır. Ancak yazıtlardan birinin *sitones*'lik memuriyeti ile ilişkisi şüphelidir.

IOTAPA

Belgeler:

(68) BEAN - MITFORD 1970: 152.

(69) CIG III, 4411 = IGR 3, 833 = BEAN - MITFORD 1970: 25 = MAMA 23, 121.

(70) CIG III, 4413 = IGR 3, 834 = BEAN - MITFORD 1970: 149.

(71) CIG III, 4415 = BEAN - MITFORD 1970: 149.

Nineis oğlu Konon'un *demos* kararıyla onurlandırılmasına ilişkin olan (70) numaralı belge MS III. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Yazıttan onurlandırılan kişinin *sitones*'lik görevinde bulunmuş olduğu anlaşılmaktadır.

(71) numaralı belge, adı belirlenemeyen bir kişinin *demos* kararıyla onurlandırılmasını içermektedir. MS I. yüzyıldan daha sonraki bir tarihe ait olduğu düşünülen yazıt aracılığıyla, onurlandırılan kişinin babasının *sitones*'lik görevinin yanı sıra *prytanis*'lik, Halk Meclisi *grammateus*'luğu ve *arkhiereus*'luk görevlerinde de bulunmuş olduğunu öğrenmekteyiz.

Toues Indous'un oğlu Nineis için *demos* kararıyla alınmış onurlandırma kararını içeren (68) numaralı belge *Principatus* Çağı'nın herhangi bir zamanına tarihlenmektedir ve onurlandırılan kişinin *sitones*'lik ve *prytanis*'lik görevlerinde bulunduğunu ayrıca *boule*'nin bir üyesi olduğunu belirtmektedir.

(69) numaralı belgenin büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Bu bakımdan yazıtın kim ya da kimler için dikildiği ve hangi zaman dilimine tarihlenebileceğini bilinmemektedir. Ancak 8. satır çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde okunmuştur. FRANZ ve CAGNAT yazıtta *sitones* sözcüğünün geçmiş olabileceğini belirtirken, diğer araştırmacılar bu satırı farklı şekillerde okumaktadırlar.

2.9 LYKIA

Lykia bölgesi kapsamında toplam üç yazıt bulunmaktadır. Bunlar Arsada ve Oinoanda kentlerinden gelmektedir. Bunun dışında, bu bölgeye ait olduğu sanılan ve yayımlanmamış bir yazıtı da bu bölüm içinde değerlendirdik

OINOANDA

Literatür:

GARNSEY 1988: 264.

GARNSEY 1988: 264'de A. HALL tarafından Oinoanda kentinde bulunmuş fakat yayımlanmamış bir yazıttan bahsedilmektedir. GARNSEY'in A. HALL'dan aktardığına göre yazıtın ilk bölümü kentin su tedarik edilmesinde uğradığı başarısızlıkla ilgilidir. Ancak yazıtın onikinci satırında kente su temin etmek için toplanan paranın buğday alımına harcılandığı belirtilmektedir. Yazıtın Marcus Aurelius, Commodus ya da Caracalla Dönemlerinden birine ait olduğu düşünülmektedir.

ARSADA

Belgeler:

(72) CIG III, 4278 = TAM 2, 539.

Arsada kentindeki yazıt Mnesibos'un oğlu ve Diomedes'in adoptifi Symbras için *demos* kararıyla alınmış onurlandırma kararını içermektedir. *Principatus* Devri'ne tarihlenen bu yazıttan kentte *sitionia* amacıyla para toplandığını ve onurlandırılan kişinin

sitones olarak görev yaptığını ve bu memuriyeti sırasında tahıl alımı için toplanan paraya önemli oranda destek sağladığını öğrenmekteyiz.

BELİRLENEMEYEN YER

Literatür:

STRUBBE 1989: 99.

STRUBBE, G. PETZL tarafından bulunmuş, ancak yayımlanmamış bir yazıt fragmanından söz etmektedir. Ona göre on satırlık iz içeren yazıt, kesinlikle, tahılla ilgili alınmış bir kararın yansıtmaktadır. Belgenin *Principatus* Devri'ne ve Lykia bölgesine ait olabileceğini düşünen STRUBBE, bu yazıtla ilgili pek çok sorun olduğunu belirtmekte ve yazıtla ilgili daha fazla bilgi vermeyerek ileride bu konuyla ilgili bir makale yazacağını belirtmektedir.

2.10 PISIDIA

Pisidia bölgesinde *sitonia* ve *sitones*'lerin varlığını gösteren iki yazıttan biri Antikçağ'daki adı henüz belirlenemeyen İlyas köyünde, diğeri ise Tabai kentindedir.

İLYAS KÖYÜ

Belgeler:

(73) STERRETT 1889: 612.

Eukles kızı ve Ariston'un karısı Ammia için *boule* ve *demos* kararıyla alınmış onurlandırma kararını içeren bir yazıt bulunmaktadır. MS III. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu düşünülen yazıttan, kentte *sitonia* için para toplandığını ve onurlandırılan kadının bu paraya önemli oranda katkı sağladığını öğrenmekteyiz.

TABAI

Belgeler:

(74) ROBERT 1946: 33

ROBERT'in *Principatus* Çağı'nın sonlarına tarihlenebileceği düşünüldüğü yazıt, Meliton oğlu Apollonios'un *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmasını içermektedir. Yazıtta adı geçen kişinin kente *sitones* olarak da kente hizmet vermiş olduğu belirtilmektedir.

2.11 MYSIA

Mysia bölgesinde *sitones*'lik memuriyetinin varlığını gösteren tek yazıt Miletoupolis kentinde bulunmuştur.

MILETOUPOLIS

Belgeler:

(75) IGR 4, 130.

Principatus Devri'ne tarihlenen yazıt Asper ve karısı Iououentia'nın *boule* ve *demos* kararıyla onurlandırılmış olduğundan söz eden yazıttan anlaşıldığına göre, Asper dört kez *sitones*'lik, bir kez de *elaiones*'lik görevinde bulunmuş ve bu görevleri yürüttüğü yıllarda kente tahıl ve yağ alımı için karşılıksız para yardımı yapmıştır.

2.12 TROAS

Troas bölgesinde yalnızca bir yazıt mevcut olup bu yazıt da Assos kentinden gelmektedir.

ASSOS

Belgeler:

(76) IGSK 4, 25.

Kentteki yazıt adı belirlenemeyen bir kişi için alınmış onurlandırma kararını içermekte olup, *Principatus* Devri'ne aittir.

3. SITONIA VE SITONES'LERİN KENT YÖNETİM ORGANİZASYONU İÇİNDEKİ YERİ

Sitones'lerin göreve nasıl geldikleri konusunda yazıtlar aracılığıyla çok fazla bilgi edinememekteyiz. Yalnızca bir yazıt bize *sitones*'lerin göreve geliş biçimleri hakkında bilgi vermektedir. Attaleia kentinde bulunmuş olan bu yazıtta, aralarında *sitones*'liğin de bulunduğu birçok memurluğu üstlenmiş olan Dionysios'un, bütün bu görevlere Halk Meclisi'nde yapılan oylama sonucunda getirildiğinden söz edilmektedir. (bkz. belge 42) Bu yazıtın dışındaki herhangi bir yazıt ya da Eskiçağ'da yaşamış olan yazarlarının eserleri Küçükasya'daki *sitones*'lerin nasıl göreve geldikleri konusunda bilgi vermemektedirler. Öte yandan çok sayıda modern araştırmacı Küçükasya'daki diğer memurluklar da söz konusu olduğu gibi *sitones*'lerin de seçimle iş başına geldiklerini ancak bunun yalnızca bölgede görev yapan Roma'lı görevlilerin onlara sundukları bir seçeneğin onaylanmasından başka bir şey olmadığını belirtmektedirler.

Sadece bir yazıt bir yıl içinde kaç *sitones*'in görev yapmış olduğu konusunda kesin bilgi vermektedir. Didyma'da bulunan yazıtta, onurlandırılan Statilia Ioulia'nın babasının *sitones*'lik görevini tek başına yürütmüş olduğu vurgulanmaktadır. (bkz. belge 18) Diğer yandan, Tralleis kentinde görev yapmış olan Gaius Iulius Klaudianus ve Aurelius Fabricius Prescianus Kharmosynos isimli *sitones*'lerin her ikisinin de İmparator'dan Mısır'dan tahıl ithal etmek amacıyla söz aldıkları yazıtlarda belirtilmektedir. Bu memurların aynı yılda görev yaptıklarına yönelik, yazıtta herhangi bir bilgi bulunmamasına karşın, görev arkadaşı olmuş olabilecekleri düşünülmektedir (WÖRRLE 1971: 337).

Diğer memurluklarda olduğu gibi *sitones*'lik de bir yıllığına üstlenilen bir görevdi. Yazıtlar *agoranomos*'larda olduğu gibi, bir *sitones*'in bir yıldan daha kısa ya da daha uzun süreyle göreve seçildiği konusunda herhangi bir bilgi vermemektedirler.

Sitones'ler göreve birkaç defa seçilebilirlerdi. Zaten yazıtlar da bazı *sitones*'lerin göreve bir defadan daha fazla seçildiklerini bize göstermektedirler. Örneğin Miletupolis'de Asper memurluğu dört kez üstlenirken (bkz. belge 75); Tralleis kentinde Hierokles'in (bkz. belge 2) ve adı belirlenemeyen bir *sitones*'in üç kez bu görevde bulunduğunu bilmekteyiz (bkz. belge 12). Bu memurların dışında iki *sitones* de ikişer kez görev yapmışlardır (bkz. belge 14, 27)

Yazıtlar *sitones*'liğin daimi bir memurluk olup olmadığı konusunda çok fazla bilgi içermemektedirler. Memurluk hakkında bilgi sahibi olduğumuz yazıtlar, genelde onurlandırma yazıtları olup; yalnızca onurlandırılan kişinin bulunmuş olduğu memuriyetlerin isimlerinin bir listesini sunmaktadırlar. Bu da bize *sitones*'liğin diğer memurluklarla birlikte kayıt altına alındığını ve kent yönetim organizasyonu içinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (STRUBBE 1989: 102). Ancak bu durum aynı zamanda bazı araştırmacıların düşündükleri gibi *sitones*'liğin yalnızca kıtlık yaşanan ya da tahıl sıkıntısı çekilen zamanlarda değil, her yıl düzenli olarak görev yapan memurlar olduklarını da göstermektedir (GARNSEY 1988: 16). Yalnızca Thyateira (bkz. Belge 31) ve Teos (bkz. Belge 29) kentindeki iki yazıtta *sitones*'lerin yüksek fiyatların ortaya çıktığı ya da kıtlık yaşanan yıllarda görev yaptıklarına dair bilgi bulunmaktadır. Bu yazıtlarda yalnızca, *sitones*'lerin görev yaptıkları yıllarda yaşanan kıtlıklardan söz edilmektedir. Memurların tahıl temin edilmesi dışında kıtlığı sona erdirmek için herhangi bir organizasyonda bulduklarına yönelik de bir bilgi bulunmamaktadır. Sonuçta öyle görünüyor ki kıtlık gibi olağanüstü koşullar *sitones*'lerin kentteki prestijlerini yükseltmekten başka bir işe yaramıyordu. (PAVIS 1987: 123).

Sitones'liğin daimi bir memurluk olup olmadığı konusunda bize ipucu verebilecek olan bir başka nokta da, *sitionia* kurumunun daimi bir kurum olup olmadığıdır. Çok sayıda kentte tahıl almak amacıyla para toplandığı yazıtlarda belirtilmektedir. Genelde yazıtlarda, sadece onurlandırılan kimsenin toplanan paraya katkıda bulunduğundan söz edilmekte olduğu için *sitionia* için gerekli paranın her sene düzenli olarak toplanıp toplanmadığı konusunda bilgi sahibi değiliz.

Diğer memurlar gibi *sitones*'ler de kentin varlıklı kesimi arasından seçilmekteydi. Bunun böyle olduğuna yönelik en önemli kanıt ise çok sayıda *sitones*'in Roma vatandaşlığı hakkını elde etmiş olmasıdır. Ayrıca *sitones*'liğin oldukça masraflı bir memuriyet olması nedeniyle de görevde bulunanların kentin varlıklı kimseleri arasından seçilmesi oldukça mantıklı gözükmektedir.

Sitones olarak görev yapanların birçoğunun aynı zamanda Halk Meclisi *grammateus*'u, *strategos*, *boularkhon*, *arkhon*, *prytaneis* veya *arkhiereus* olarak görev yaptıkları ya da *boule*'nin bir üyesi olduklarını yazıtlar aracılığıyla öğrenmekteyiz. Çok sayıda *sitones*'in diğer memuriyetlerde de bulunmuş olmaları nedeniyle *sitones*'lik görevine ilerleyen yaşlarda seçildiklerini bilmekteyiz. Bazense çok küçük yaşlarda bu göreve seçilenler de oluyordu. Fakat küçük yaşta *sitones* olanların gerçekten *sitones*'lik memuriyetinin gereklerini yerine getirerek bu görevi yapıp yapmadıkları yoksa yalnızca babalarından kalan ünvanları mı taşıdıklarını bilemiyoruz. Çünkü gençlerin pazar yerlerinden kent için tahıl satın almaları ya da buğday üreticileri ve tüccarlarla görüşme yapmaları pek alışıldık bir durum değildi. Büyük olasılıkla genç yaşta *sitones* olanlar yalnızca bu unvana sahiptiler. Memuriyetin gereklerini ise genelde babaları ya da diğer aile büyükleri yapmaktaydı. Elimizdeki yazıtlarda da benzeri örnekler bulunmaktadır. Örneğin Tabai kentinde onurlandırılan Apollonios'un ve Nysa kentinde onurlandırılan Marcus Aurelius Apollonios'un görevde buldukları zaman memuriyetin masraflarının babaları tarafından karşılandığı düşünülmektedir (STRUBBE 1989: 104). Yine Stratonikeia kentinde *sitones*'lik yapmış olan Hierokles'in oğlu Thrason Leon'un da benzeri bir durumda bulunduğu düşünülmektedir.

Yalnızca bir kadının *sitones*'lik görevinde bulunduğunu görüyoruz. Aslında bu oldukça normal gözükmektedir. Çünkü *Principatus* Devri'nde kadınlara siyasi ve ticari alanlarda ciddi görevler verilmemekteydi.

Bir başka önemli nokta da *sitones*'lerin *agoranomos*'larla ve *elaiones*'lerle olan ilişkisidir. Çok sayıda *sitones* aynı zamanda *agoranomos* olarak da görev yapmaktaydı. Muhtemelen, bu durumun nedeni her iki memuriyetin de kentlere yiyecek temin etme işiyle ilgili olmasından kaynaklanmaktadır (MAGIE 1950: 1512 not: 42). Ayrıca dikkat çekici bir durum da Pessinus ve Prousius kentlerinde *sitones*'lik memuriyetine rastlanmamasıdır. Fakat bu iki kentte *agoranomos*'lar görev yapmaktaydılar. Eğer bu kentlerde *agoranomos*'ların görev yapıp *sitones*'liğin mevcut olmaması bir tesadüf değilse belki de bu durumu bazı kentlerde *sitones*'lerin görevlerinin *agoranomos*'lar tarafından üstlenildiği sonucuyla açıklayabiliriz. *Elaiones* olarak görev yapanlarınsa hemen hepsi aynı zamanda *sitones*'lik de yapmaktaydılar. Bu durum da normal karşılanabilir, çünkü her iki memuriyetin görev sahaları birbirine çok yakındı (MAGIE 1950: 1512 not: 42). Ancak *elaiones*'lerin ve *sitones*'lerin aynı kişiler olması başka bir soruyu doğurmaktadır. Acaba *elaiones*'ler ve *sitones*'ler bu görevlere ticari tecrübelerinden dolayı mı seçilmekteydiler?

Sitones'lerin görevlerinin sınırlarını belirlemek oldukça zordur. Yazıtlar bize bu konuda çok az bilgi sunmaktadırlar. Memuriyetin tanımından da belli olduğu gibi *sitones*'ler kent için tahıl etme işiyle görevlendiriliyorlardı. Ancak buğdayı şahsen mi aldıkları yoksa buğday tüccarları ya da başka bir vasıta ile mi buğdayı temin ettikleri konusunda belirsizlik vardır. Kanımızca bu iki olasılıktan daha akla yatkın olanı *sitones*'lerin buğdayı şahsen almamalarıydı. Çünkü *sitones*'ler genelde kentin zenginleri arasından seçilmekteydi ve bu kimselerin ticari yaşamdaki tecrübeleri çok daha azdı (STRUBBE 1989: 104).

Bir başka soru da *sitones*'lerin tahıl alımı için toplanan paranın yönetimini üstlenip üstlenmedikleridir. Nikaia ve Prousius kentleri için bu soruya evet cevabı verilebilir ancak diğer kentlerde aynı yanıtı vermek oldukça güçtür. Bu iki kentte bulunan yazıtlardan, *tamias* adı verilen ve *sitones*'lerin gözetimi altında bulunan hazinelerin ve yalnızca tahıl temin etmek amacıyla toplanan paranın güvenliğinden sorumlu olan memurların varlığını öğrenmekteyiz. Diğer kentlerde ise böyle özel hazinelere ve dolayısıyla memurlara rastlamamaktayız.

Sitones'lerin tahıl alımı için para toplanması işine ne ölçüde katkıları olduğunu, toplanan parayı faize yatırma gibi bir hakları olup olmadığını, temin edilen tahıl kendilerinin mi sattıklarını ya da dağıttıklarını bilemiyoruz. Bu gibi sorulara yazıtlar aracılığı ile net yanıtlar verilemediği gibi modern araştırmacılar da bu soruların cevaplarının kentten kente değişebileceğini söylemektedirler (STAHL 1978: 57).

Stratonikeia kentindeki bir yazıtta *eutheniarkhes*, Thyateira kentindeki bir yazıtta ise *triteutes* adındaki memurların isimleri anılmaktadır. Bu memurların görevleri yazıtlarda belirtilmez, ayrıca memurların isimlerine de başka bir kaynaktan rastlamamaktayız. Ancak her iki memurun da *sitones*'lere yardımcı olduğu düşünülmektedir (MAGIE 1950: 1513 not: 42). Bu durum da bize *sitones*'lerin görevlerini tek başına yapmadıklarını ve çeşitli isimlerle onlara yardımcı olan bazı özel memurların olabileceğini göstermektedir (STRUBBE 1989: 105).

Sitones'ler konusunda çözüm bekleyen sorunlardan biri de onların görev statülerinin *arkhe* olarak mı yoksa *leitourgia* olarak mı değerlendirilmesi gerektiğidir. Ancak bir görevin *arkhe* ya da *leitougia* statüsünde olması kentten kente ya da dönemden döneme değişiklik göstermektedir. Roma egemenliği zamanında *leitourgia* eski klasik anlamını yitirmeye başlamıştı. Çünkü hem *arkhe* hem de *leitougia* statüsündeki görevlerde, harcamalar bizzat görevi üstlenenler tarafından karşılanmaya başlamıştı (MAGIE 1950: 591; BROUGHTON 1938: 802). Bu nedenle bir görevin statüsünü belirlemek çoğu zaman oldukça zordur¹. Yazıtların hiçbirinde *sitones*'lerin görevlerinin statüleri açıkça belirtilmemesine rağmen özellikle MS II. yüzyılda çok sayıda Küçükasya kentinde bu memuriyetin *leitourgia* kapsamında olduğu görülmektedir (MAGIE 1950: 651). MS III. yüzyıldan itibaren ise bu ayırım ortadan kalkmaya başlamıştır (JONES 1940: 167, 175; MAGIE 1950: 651).

4. KÜÇÜKASYA EKONOMİSİNDE TAHILIN YERİ

Antikçağ dünyasında tahıl temin etmek kentlerin en önemli sorunları arasındaydı. Özellikle ekonominin en önemli dayanak noktası tahıl olan Küçükasya kentlerinde de durum pek farklı olmamıştır. Kentlerin tahıl üretimi yıldan yıla büyük değişiklikler göstermekteydi. Örneğin bir yıl yeterli miktarda tahıl üretilebilirken ertesi yıl hava koşullarının kötü gitmesi ya da başka nedenlerle üretim düşmekte ve buna paralel olarak da kıtlık ortaya çıkabilmekteydi. Bu sorunu çözebilmek amacıyla kentler ya çeşitli finansal organizasyonlar kurarak komşu kentlerden ya da denizaşırı ülkelerden tahıl satın alıyorlardı ya da *sitones*'lerin zorlamasıyla kentteki zengin kesimin stoklarının halka açılmasını sağlıyorlardı.

Öncelikle kentlerin tahıl alımı için gerekli olan parayı nasıl elde ettiklerine değinmek istiyoruz. Para elde etmek için genelde üç farklı yol kullanılmaktaydı. Bunlar bağışlar, kamu gelirleri ve kamu kiralrı olarak sınıflandırılabilir.

Bağışları da kendi arasında üç bölüme ayırabiliriz. Bunlardan birincisi kentte tahıl alımı için düzenli bir finansal organizasyonun kurulması amacıyla yapılan bağışlar, ikincisi kıtlık olan veya üretimin düşük olduğu senelerde tahıl alınması amacıyla kentin varlıklı kimseleri tarafından yapılan bağışlar ve üçüncüsü de *sitones*'lerin görevdeyken kendi ceplerinden yaptıkları bağışlardır (STRUBBE 1989: 110).

Yazıtlarda düzenli bir finansal organizasyon kurulması amacıyla yapılan bağışlara yönelik bir takım örneklere rastlamaktayız. Örneğin Stratonikeia kentinde Hadrianus Dönemine tarihlenen bir yazıtta onurlandırılan Hierokles'in bu amaçla kente para yardımında bulunduğu belirtilmektedir (bkz. Belge 3) Bu kentte bulunan bir başka yazıtta da onurlandırılan Theophanes'in bu vakfa bağışta bulunduğu ifade edilmektedir. (bkz. Belge 5) Her iki yazıttan Stratonikeia kentinde Hadrianus ve Marcus Aurelius'un imparatorlukları zamanında böyle bir organizasyonun bulunduğunu ve bazı zenginlerin bu amaçla bağışta bulduklarını öğrenmekteyiz. Yine MS 237 yılında Aurelius Markos adındaki bir

kimsenin kendi doğduğu kente iki bin beş yüz *drakhme* yardımda bulunduğunu ve bunun bin *drakhme*'sinin tahıl alımı amacıyla kurulmuş vakfa verildiğini Orkistos kentinde bulunmuş bir yazıt aracılığıyla öğrenmekteyiz. (bkz belge 51)

Eğer kent yönetimi tarafından böyle bir organizasyon kurulmamışsa bazen de zenginler kendi aralarında para toplayarak benzeri bir organizasyon kurabiliyorlardı. Örneğin Nakoleia kentinde bulunan bir yazıtta adı geçen Paulus Aelius Onesimus'un kentte yaptığı yardımın yalnızca tahıl alımı için harcanmasını istediğinden dolayı böyle bir vakıf kurduğunu bilmekteyiz (bkz belge 50)

Sitones'lerin görevdeyken yaptıkları bağışlar, kentlerde tahıl almak için toplanan paraya çok önemli derecede katkı sağlamaktaydı. (JONES 1940: 218) Magnesia'daki Moskhion örneğinde olduğu gibi bazı *sitones*'ler görevdeyken tahıl alımı için gereken tüm harcamaları kendi ceplerinden yapıyorlar ve bu parayı geri almıyorlardı (bkz belge 28) Bazen ise Thytaeira'da onurlandırılan Laibianos örneğinde olduğu gibi, görevdeki *sitones* kentte tahıl alımı için para toplanmış olmasına rağmen harcamaları kendi cebinden yaparak memuriyeti bitiminde kendisine verilmiş olan parayı olduğu gibi kente bırakmaktaydı (bkz. Belge 34) Kuşkusuz ki *sitones*'lerin memuriyetleri sırasında tahıl alımı için toplanan paraya dokunmayarak harcamaları kendi ceplerinden karşılamaları onların onurlandırılmalarına yol açan nedenlerin başında gelmekteydi (STRUBBE 1989: 111).

Para toplanması için ikinci kaynak borç para almaktı. Para genelde *sitones*'ler tarafından verilmekteydi. Bu yöntem özellikle Hellenistik çağda kullanılmıştı, Roma egemenliği zamanında ise bunun çok yaygın bir yol olduğu söylenemez (MIGEOTTE 1985: 359). Yazıtlarda yalnızca Tralles'de *sitones*'lik görevinde bulunmuş olan Aurelius Preiskianos Kharmosynos'un böyle bir borç para verdiği konusunda bilgi bulunmaktadır. (bkz. Belge 8) Bu kimsenin tam olarak ne yaptığını bilememekteyiz. Migeotte bu konuda iki görüş ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi *sitones*'in mecliste yapılan müzakerelerde böyle bir söz vermiş olmasıdır (MIGEOTTE 1985: 201). İkinci olasılık ise imparator

Hadrianus kente Mısır'dan tahıl ithal edilmesi için söz verdiğinde kentte tahıl alımı için yeterli miktarda para bulunmadığıdır. Eğer durum böyleyse Aurelius Preiskianos Kharmosynos tahıl parasının toplanmasını beklemek yerine bir an önce masrafları kendi cebinden karşılayarak kentteki tahıl sıkıntısını sona erdirmeyi düşünmüş olabilir (MIGEOTTE 1985: 201).

Tahıl alımı için borç para verildiğine dair bir örnek de Dion Khrysostomos'un söylevlerinde yer almaktadır. MS I. yüzyılda Prusa kentinde büyük bir tahıl sıkıntısı yaşanmıştı. Ayaklanan halk kentin zenginlerini ve ünlü hatibi tahıl stoklamak ve borç para vererek tahıl alınmasını sağlamaya çalışmakla suçluyordu. Dion Khrysostomos kendisini savunduğu söylevinde eleştirileri reddederek tahıl alımı için borç para vermeye istekli olmadığını söylemektedir (Dio Chrys XLIV. 8). Bu olayda kimin haklı olduğunu bilemiyoruz ancak Dion Khrysostomos'un kendisini borç para vermeye istekli olmadığını belirterek savunma yapması bizi Küçükasya'da *Principatus* Döneminde de tahıl alımı için borç para alındığı sonucuna götürmektedir. Ancak burada üzerinde durulması gereken bir nokta daha vardır. O da Khrysostomos'un söylevlerinde *sitionia* teriminin kullanılmamış olmasıdır. Bu durum da büyük olasılıkla MS I. yüzyılda henüz *sitionia*'nın pek yaygınlaşmamış olmasından ileri gelmektedir. (GARNSEY 1988: 83) Garnsey'e göre bu olay yaşandığı zaman Prusa'da tahıl alımı acilen halledilmesi gereken bir sorundu ve kent borç para almayı tahıl alımı sırasında düzenli bir yol olarak benimsemeyip, bir defalığına sorunu çözmek adına böyle bir yolu denemiş olabilirdi. (GARNSEY 1988: 83)

Üçüncü gelir kaynağı olarak belirttiğimiz kamu gelirlerinin tahıl alımı için harcanması tartışmalı bir konudur. Aslında yazıtlarda, Antikçağ'da yaşamış olan yazarların eserlerinde ya da Antikçağ ekonomisini araştıran çeşitli yazarların eserlerinde böyle bir finansal sistemin varlığına kesinlikle rastlanmamaktadır. Ancak Strubbe'nin makalesinde A. Hall tarafından Oinoanda kentinde bulunmuş fakat yayınlamamış bir yazıtın varlığından bahsedilmektedir. (STRUBBE 1989: 112). Yazıtta, kentte büyük olasılıkla su kiralardan

gelen paranın buğday alımı için kullanıldığını ifade edilmektedir (STRUBBE 1989: 112). Ancak gerek yazıt yayınlanmadığından dolayı gerekse de bu konuda elimizde başka bir örnek bulunmadığından dolayı bu tartışmalı konu hakkında daha fazla bir şey belirtemeyeceğiz.

Sitionia'nın önemini daha iyi kavrayabilmek ve kentlerin buğday temin etmesindeki işlevinin anlaşılabilmesi için tahıl için gerekli olan paranın ne kadar olduğunu ve alınan yıllık tahıl miktarının ne olduğunu bilmeye de ihtiyacımız vardır.

Yazıtlarda ve Antikçağ'da yaşamış olan yazarların eserlerinde böyle bilgilere rastlanmamaktadır. Ancak bazı yazıtlardan onurlandırılan kimselerin tahıl alımı parasına ne kadarlık katkıda olduğu bilgisine ulaşabilmekteyiz. Örneğin Sillyon kentinde onurlandırılan Kleon'un kente beş yüz *denarius*, (bkz. Belge 62) Magnesia kentinde *sitones*'lik görevinde bulunan Moschion'un beş bin *denarius*, (bkz. Belge 28) Aphrodisias kentinde adı belirlenemeyen bir *sitones*'in on bin *denarius* para yardımında bulduklarını bilmekteyiz. (bkz. Belge 16) Yine yazıtlardan bazı kimselerin kentteki tahıl alımı parasına beş yüz bin *denarius*'luk bir katkı sağladıklarını da öğrenmekteyiz. Philadelphia kentinde *sitones*'liği sırasında Aurelius Hermippos kente 500.000 *denarius*'luk bir yardımda bulunmuştu. (bkz. Belge 40) Bu miktar diğer *sitones*'lerin yaptıkları yardıma göre çok daha fazla görünmektedir. Ancak bu durumun nedeni Aurelius Hermippos'un diğer *sitones*'lere nazaran daha zengin ya da cömert olmasıyla değil, bu Dönemdeki enflasyon artışıyla açıklanması gerekmektedir. (PEKARY 1976: 118)

Bazı yazıtlardaysa hayırseverlerin yaptıkları yardımların ne kadar olduğu konusunda bir bilgi bulunmamasına rağmen yapılan yardımlarla tahıl alımı için oluşturulan bütçenin ne kadara yükseldiği belirtilmektedir. Örneğin Assos kentinde bulunan yazıtta ismi tespit edilemeyen *sitones*'in yaptığı katkı sonucunda kentin tahıl alımı için oluşturduğu bütçenin on bin *denarius*'a yükseldiği ifade edilmektedir. (bkz. Belge 76) Nakoleia

kentinde bulunan yazıtta ise yapılan yardımlarla bu bütçenin on yıllığına elli bin *denarius*'a yükseldiği yani bütçenin yıllık beş bin *denarius* olduğu belirtilmektedir. (bkz. Belge 50)

Yukarıda verdiğimiz örneklerden yalnızca tahıl parası için yapılan bağışların miktarını ve bazı durumlarda kentin o sene için ayırdığı bütçeyi öğrenebilmekteyiz. Ancak bu bilgiler kentlerde *sitionia*'nın öneminin kavranması için yeterli değildir. Çünkü Roma egemenliği dönemi boyunca tahıl fiyatlarını ve kentlerde ne kadar insan yaşadığını tam olarak bilememekteyiz. Buna karşın yine de bazı hesaplamalar yapılabilir. Birçok kentteki yazıtlarda *sitionia* için on bin *denarius*'luk bir bütçenin oluşturulduğunu yukarıdaki örneklerde belirtmiştik. Normal bir yılda bir *modius*'luk tahılın fiyatı yarım ya da bir *denarius*'du. On bin *denarius*'luk bir bütçeyle tahılın fiyatını bir *denarius* olarak varsayarsak yaklaşık on bin *modius* tahıl satın alınabilirdi. Bu miktar seksen bin insanı bir gün, altı bin insanı ise iki hafta boyunca beslemeye yetecek bir miktardı (FOXHALL - FORBES 1982: 41 - 90). Altı bin kişi ortalama bir Küçükasya kentindeki yurttaşların sayısına denk gelmektedir. Öte yandan Tralleis kentinin Mısır'dan ithal ettiği tahıl miktarı toplam atmış bin *modius*'du. Bu otuz iki bin yurttaşı iki haftalığına beslemeye yetecek bir miktardı (FOXHALL - FORBES 1982: 41 - 90). Kuşkusuz ki kıtlık zamanında bu miktarda tahıl alınması kent için önemli bir şeydi. Buradaki önemli olan noktaysa Mısır'dan tahıl getirilmesi için kentin kendi fonlarından bir harcama yapılmamış olması ve gerekli olan paranın *sitones*'ler tarafından borç olarak verilmiş olmasıdır. Yine bir başka ilginç durum ise Mısır'dan alınan tahılın fiyatının ve Tralleis'e getirilmesinin maliyetinin, tahılın Küçükasya'nın herhangi bir yerden alınmasından daha ucuza mal olmasıdır. Zaten aksi bir durum söz konusu olsaydı tahılın Mısır'dan getirilmesine gerek kalmazdı. Mısır'dan tahıl getirilmesi kente yaklaşık olarak kırk ile elli bin *denarius*'luk bir fiyata mal olmuştu. Bu fiyatın kentin tahıl alımı için ayırdığı paranın çok üzerinde olduğu ve bu nedenle paranın *sitones*'ler tarafından karşılandığı tartışma götürmez bir noktadır. Ancak bu durum yine de bize kentin tahıl alımı için ne kadarlık bir bütçe ayırmış olduğu bilgisini vermemektedir. STRUBBE'ye göre kentlerin *sitionia* için ayırdıkları para çok fazla değildi ve ayrılan paralar, fiyatların yüksek olduğu kıtlık zamanlarında pek de fazla bir işe yaramıyordu (STRUBBE 1989: 116). Yazar bu durumun gerekçesi olarak *sitionia* parasının

genelde hayırseverlerden tarafından yapılan bağışlardan elde edilmiş olmasını göstermektedir (STRUBBE 1989: 116).

Sitionia için gerekli olan paranın nasıl sağlandığı ve bu paranın yaklaşık olarak ne kadar tuttuğu sorularından sonra, gereken tahılın nereden ve nasıl satın alındığı sorusuna yanıtlamamız gerekiyor.

Bu konuda her zaman ve her yerde aynı şekilde davranılmıyordu. Bir yıl tahıl hasatı iyi olabilirken ertesi yıl ise hava koşullarının kötü olması ya da çeşitli faktörlerden dolayı ortaya spekülasyonlar neticesinde kıtlık ortaya çıkabiliyordu. Genelde kıtlık yalnızca küçük bir alanı etkilemekteydi ancak kıtlığın yol açtığı çeşitli sorunlar Küçükasya'nın büyük bir kısmını etkileyebiliyor ve bu sorunlar yıllar boyunca devam edebiliyordu. Kıtlık yaşanmayan zamanlarda *sitones*'lerin tahıl satın almaları çok zor bir şey değildi. Eğer kent sınırları içerisinde yeterli derecede tahıl üretiliyorsa, kuşkusuz ki *sitones*'ler tahılı buradan satın alıyorlardı. Ancak kentte yeterli derecede üretim yapılmıyorsa ve tahıl tüccarları tahıl temin etme işiyle ilgileniyorsa bu kez de tahıl almak amacıyla bu kimselere başvuruluyordu (JONES 1940: 218). İyi bildiğimiz bir nokta kentteki zengin arazi sahiplerinin büyük malikanelere sahip oldukları ve bu malikanelerde önemli miktarlarda tahıl üretiminde bulduklarıdır. Hatta bu kimseler kıtlık zamanlarında kendi ihtiyaçlarını aşan miktardaki tahılı satmak zorunda kalıyorlardı. (JONES 1940: 217; VEYNE 1976: 339; MIGEOTTE 1984: 275 - 279) Ancak çoğu durumda buralardaki tahıl fiyatının düşük olmaması nedeniyle *sitones*'ler tahıl satın almak için bu geniş arazi sahiplerine başvuruyorlardı (STRUBBE 1989: 106). Öte yandan Küçükasya'daki çok sayıda kıtlık olayının buğdayı istifleyenler tarafından suni bir şekilde ortaya çıkarıldığını bilmekteyiz. Buğday üreticileri ve tüccarların kendi yurttaşlarının canları pahasına ucuz fiyata aldıkları tahılı kıtlık spekülasyonu çıkardıktan sonra pahalıya satma yoluna gitmeleri konusunda elimizde bazı örnekler vardır. Aspendos kentinde yaşanmış olan çok ünlü bir olay vardır. Philostratos'dan öğrendiğimize göre kentteki zenginler ihraç edilen buğdaya el koyuyorlardı. Bunun üzerine halk ayaklandı. Valiyi öldürmek üzere oldukları bir anda Tyana'lı Apollonios duruma müdahale ederek zenginlerin ellerindeki buğday stoklarını

serbest bırakmalarını sağladı. Böylece hem valinin yaşamını kurtardı hem de ayaklanmayı bastırmayı başardı (Phil. Vit. Apol. i, 15). Benzeri spekülasyonlar ile diğer kentlerde de karşılaşmaktayız ve genelde yetkililer böyle durumlarda kentin zenginlerini ellerinde ne miktarda tahıl stoku bulunduğunu açıklamaya ve bunları serbest bırakmaya zorladıklarını bilmekteyiz. Kısacası *sitones*'ler arazi sahipleri ya da tahıl tüccarları spekülasyon yapmaya başladıkları zaman öncelikle onların ellerindeki tahıl stoklarını serbest bırakmaları için çaba harcamaktaydılar. *Sitones*'lerin genelde büyük arazi sahipleriyle aynı toplumsal sınıftan geliyor olmaları bu konuda onlar için bir avantaj sayılabilir. Eğer hiçbir yerde tahıl bulunamıyorsa ve arazi sahipleri kendi stoklarını serbest bırakmıyorlarsa bu kez *sitones*'lerin tahılı kent arazisinin dışındaki bir yerden ithal etmeleri gerekmektedir. Küçükasya kentlerindeki aristokratların birbirleriyle sıkı ilişkiler içinde bulunmaları *sitones*'ler için uygun bir durum yaratabilmekteydi. Bir *Sitones* tahılı diğer kentlerdeki görev arkadaşlarının yardımıyla elde etmeye çalışabilirdi. Tabii ki bunun gerçekleşmesi için yardım istediği kentte kıtlığın olmaması ya da kıtlığın daha az şiddette olması gerekiyordu. Eğer kıtlık geniş bir alana yayıldıysa böyle bir şey söz konusu olamazdı.

Bir başka olasılık da *sitones*'lerin tahıl ithal etmesi için denizaşırı ülkelere yönelmesiydi. Bu da genellikle Mısır'dan tahıl ithal etmeye çalışmak şeklinde gerçekleşmiştir. Son zamanlara kadar genellikle *Principatus* çağı boyunca Mısır'ın tahıl üretiminin Roma kentinin tahıl ihtiyacını giderdiği ve diğer kentlerin çok nadiren Mısır'dan tahıl ithal edilmesi için imparatorun kendisinden söz alabildiği düşünülmekteydi. Ancak belki de Mısır'ın imtiyazlarından faydalanmak için karar aldıkları alışıldık bir durumdu ve olasılıkla Roma'nın ihtiyacı dışında kalan tahıl miktarının diğer kentler tarafından satın alınması ve bu durum için imparatora danışılması sıradan bir olaydı (STRUBBE 1989: 107). Tralleis'deki yazıtlardan birinde Mısır'dan tahıl ithal edilmesi için *sitones*'in imparatorun kendisinden söz aldığı belirtilmektedir. (bkz belge 8) Zaten yazıtta Tralleis kentinin ve *sitones*'in imparatorun bu ihsanından dolayı oldukça memnun olduğu ve bununla övüldüğü açıkça görünmektedir. Ancak dikkate değer bir durum da kentte görev yapan başka *sitones*'lerin de Mısır'dan tahıl ithal etmiş olmalarıdır. Fakat diğer *sitones*'lerin onurlandırıldığı yazıtlarda imparatorun böyle bir söz alındığından

bahsedilmemektedir. Bu durumda Mısır'dan tahıl ithal edilmesi için her zaman imparatorun kendisinden söz alınması gerekmediği sonucunu çıkarabiliriz.

Diğer Küçükasya kentlerindeki *sitones*'lerin aynı şekilde Mısır'dan tahıl ithal etmiş olmaları kanımızca olası görünmektedir. Ancak buna dair yazıtlarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. *Sitones*'ler normal koşullarda tahıl temini için öncelikle yerel pazarlara yöneliyorlardı, ancak yerel pazarlardan alınamıyorsa bu kez denizaşırı ülkelere ve özellikle Mısır'a yöneliyorlardı. Bu durumda büyük olasılıkla birçok Küçükasya kenti kendine yetebilen ve çoğu zaman tahıl teminini kendi yerel stoklarından karşılayabilen yerlerdi. (HOPKINS 1982: 80 - 87; PLEKET 1985: 152; GARNSEY 1980: 90 - 96.)

Cevaplanması gereken bir başka soru da tahılın halka hangi koşullarla ve nasıl dağıtıldığıdır. Sorunun yanıtlanması oldukça zor görünmektedir. Çünkü gerek yazıtlarda gerekse de Antikçağ'da yaşamış yazarların eserlerinde bu sorunlara hemen hemen hiç değinilmemiştir.

Çalışmamıza başlarken düşündüğümüz gibi *sitionia* kurumunun halka bedava tahıl dağıtımında bulunduğu ya da yardımı daha çok fakirlere yaptığı yönündeki görüşlerimizin doğru olamayacağı kanaatindeyiz. Bu görüşte olmamızın birinci gerekçesi yazıtlarda böyle bir şeye kesinlikle rastlanmamasıdır, ikinci gerekçemiz ise *sitones*'liğin daha çok bir *euergetes*'lik olmasıdır. Oysa ki *euergetes*'lik fakir yurttaşlara yardım yapılmasını sağlamak amacıyla kuruluyordu. Daha çok halkın tamamına yardım etmeye çalışıyordu. Ayrıca bir de memuriyetin politik amacını da bu söylediğimiz görüşe örnek olarak gösterebiliriz. Yani çoğu durumda buğday krizleri kentlin zenginlerinin çıkardıkları spekülasyonlar neticesinde ortaya çıkıyordu. Bu konuda daha önce çeşitli örnekler vermiştik. Zenginler genelde spekülasyonlar nedeniyle şüphe altında kalıyorlardı. Çoğu durumda da kentteki Roma'lı yetkililer zenginlerin ellerindeki buğday stoklarını serbest bırakmaya zorluyordu. İşte *sitones*'ler işler daha bu noktaya gelmeden önce kentteki Roma'lı yetkililerin kentlin otonomisine müdahale etmelerini engellemek amacıyla

zenginlerle görüşmelerde bulunup halkın çektiği tahıl sıkıntısına çare bulmaya çalışıyorlardı (JONGMAN - DEKKER 1989: 46 –56)

5. SONUÇ

Çalışmamızda *Principatus* Dönemi Küçükasya'sında *sitionia* kurumuyla ve *sitones*'lik memuriyetiyle ilişkisi kesin olan toplam yetmiş bir yazıt topladık. Bu yazıtların dördünün önemli kısımları tahrip olduğundan dolayı *sitones*'lerle mi yoksa *elaiones*'lerle mi ilişkili olduğu kesin değildir. Bunun dışında belirlediğimiz dört yazıtın ise *sitionia* ve *sitones*'lerle ilişkisi olduğu şüphelidir. Çeşitli araştırmacılar tarafından bu yazıtlar farklı şekillerde okunmuş olduğundan dolayı yazıtların *sitionia* ve *sitones*'lerle ilişkili oldukları konusunda kesin bir şey söylenememektedir. Bir de yeri tespit edilemeyen yazıtla karşılaştık. Bu yazıtın Likya bölgesine ait olduğu düşünülmesine karşın bu kesin değildir.

Küçükasya'nın hemen hemen bütün bölgelerinde *sitionia* ve *sitones*'lere ilişkin yazıtlarla karşılaşmaktayız. Yalnızca Kappadokya, Galatia ve Pontus bölgelerinde kurumun ve memuriyetin varlığına işaret eden yazıtlar bulunamamıştır. *Sitionia* ve *sitones*'ler ile karşılaştığımız kentlerin sayısı otuzu geçmektedir. Bu kentler arasında Ephesos, Miletupolis ve Aphrodisias'da memuriyetin varlığı kesin değildir. En fazla sayıda yazıtla Miletos kentinde karşılaşmaktayız. Miletos'da konuyla ilgili toplam dokuz yazıt bulunmaktadır. Miletos kentini toplam sekiz yazıtla Thyateira kenti ve yedişer yazıtla Tralleis ve Stratonikeia kentleri izlemektedir. Yazıtlar genelde Küçükasya'nın batısındaki ve güneyindeki kentlerde yoğunlaşmaktadırlar. Bu durum zaten Hellenistik Çağda da mevcut olan durumun *Principatus* Döneminde de devam ettiğini bize göstermektedir.

Sitionia ve *sitones*'lerin *Principatus* Döneminde daha da yaygınlaşmaya başladığını görmekteyiz. Hellenistik Çağda bu kuruma ve memuriyete yalnızca Küçükasya'nın büyük kentlerinde rastlanırken bu durum *Principatus* Döneminde değişmeye başlamıştır ve küçük kentlerde de *sitionia* ve *sitones*'lere rastlanmaya başlanmıştır. Bu duruma bir örnek olarak Pisidia'nın Tabai ve Antikçağ'daki yeri henüz tespit edilemeyen İlyas köyünde bulunan yazıt gösterilebilir.

Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da *sitionia* ve *sitones*'lerin yalnızca tahıl sıkıntısı çekilen kentlerde ortaya çıkmayıp, Prousius ve Side gibi oldukça verimli ovalara yakın yerlerde kurulmuş olan kentlerde de mevcut olmasıdır. Örneğin Prousius kenti çok verimli bir vadide kurulmuştu ve kendi halkını beslemek için yeterli miktarda tahıl üretebilmekteydi. Antikçağ'da da "ülkelerin en büyüğü ve en iyisi" olarak adlandırılan bölge halen de Türkiye'nin önemli buğday üretim merkezleri arasında yer almaktadır. Kent aynı zamanda Bithynia bölgesinin geri kalan bölümü ve Karadeniz'le bağlantı noktasını oluşturan önemli bir yerde bulunmaktaydı. Aynı şekilde Side kenti de buğday üretimi için oldukça elverişli koşullara sahip olan Pamphilia ovasında kurulmuştu. Günümüzde de buğday üretimi açısından herhangi bir sıkıntı olmayan bu bölgede kurulan Side'nin, normal yıllarda tahıl sıkıntısı çektiği düşünülemezdi. Bütün bu uygun koşullara rağmen hem Prousius kentinde hem de Side kentinde *sitones*'lik memuriyetiyle karşılaşmaktayız. Bunun gibi örnekleri Küçükasya'daki diğer bazı kentler için de verebiliriz. Bu kentlerde *sitones*'liğin daimi bir memuriyet olması bizi memuriyetin varlığının kentlerin yeterli miktarda tahıl üretmesi ya da ithal etmesiyle ilgili problemleri çözmeye yetmemiş olabileceği sonucuna götürmektedir.

Sitionia ve *sitones*'lerle ilgili çok sayıdaki yazıt yaklaşık olarak tarihlendirilebilmektedir. Buna rağmen yazıtlardaki bilgiler *sitones*'lerin kendileri ya da memuriyetin kronolojik değişimi hakkında kapsamlı bilgiler vermekten uzaktırlar. Yalnızca birkaç yazıtta yazıtın yaptırıldığı zamanda memuriyette bulunmuş olan *sitones*'lerden bahsedilmektedir. Genelde birçok yazıt meclis kararlarıyla memuriyette bulunmuş olan kimselerin onurlandırılmalarına yöneliktir ve bu yazıtlarda adları geçen *sitones*'ler aslında birkaç yıl önce görevde bulunmuşlardır. Bu zaman dilimi bazen on ya da yirmi yıl kadar geriye uzanabilmektedir. Bazen de onurlandırılan kimsenin *sitones*'lik memuriyeti ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Ancak onun babası ya da büyükbabası memuriyette bulunmuş olması ya da kentte tahıl alımı için toplanan paraya katkıda bulunmuş olması söz konusudur. Bütün bunlar *sitones*'lik memuriyetinde bulunan kimselerin görevlerini ne zaman yaptıklarına yönelik soruyu cevapsız bırakmaktadırlar. Yalnızca birkaç istisnai durumda *sitones*'lerin tam olarak ne zaman görevde bulduklarını belirleyebilmekteyiz.

Yazıtlar genelde MS II. ve III. yüzyıllara tarihlenmektedirler. Elimizde MS I. yüzyıla tarihlenen yalnızca üç yazıt bulunmaktadır. Bunun dışındaki iki yazıtın ise Hellenistik Döneme mi yoksa *Principatus* Dönemine mi tarihlenmesi gerektiğini tam olarak bilememekteyiz. Bu

yazıtlarda *sitionia* kurumunun ve *sitiones*'liğin düzenli bir memuriyet olduğunu gösteren ifadeler bulunmamaktadır. Ayrıca bu yüzyıla tarihlenebilecek, emin olmadıklarımızı da sayarsak, en fazla beş tane yazıtın bulunuyor olması belki de kurumun ve memuriyetin MS I. yüzyılda henüz Küçükasya'da yeterince yaygınlaşmadığıyla açıklanabilir. MS II. yüzyıldan itibaren *sitionia*'nın kentlerde yaygınlaşmaya başlaması genelde *sitionia*'nın kentlerde bu yüzyıldan sonra yayılmaya başladığını göstermektedir. Örneğin Stratonikeia'da bulunan bir yazıt kentte tahıl alımı için oluşturulan bir vakfin Hadrianus zamanında kurulduğu bilgisini vermektedir. MS III. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Yalnızca bir yazıtın belki de bu döneme ait olabileceği düşünülmektedir. Bu yazıt dışında en geç zamana tarihlenen yazıt MS III. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Elimizde bu tarihten sonraki bir zamana tarihlenen herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Yazıtların tarihlenmesiyle ilgili olarak iki noktayı daha vurgulamak gerekir ki bunlardan ilki çok sayıda yazıtın genel olarak *Principatus* Dönemine ait olduğunun düşünüldüğü ve yazıtların yaklaşık olarak tarihlenemesinden dolayı bu konuda belli bir yanlış payının bırakılması gerektiğidir. İkinci noktaysa çok sayıda yazıtın Aurelius isminden sonra MS 212'den sonraya ait olabileceğinin düşünülmesi ve belki de bu yazıtların çok daha ileri zamanlara tarihlenebileceğidir.

Sitionia ve *sitiones*'lerle ilgili yazıtların genelde MS 100 ile MS 250 yılları arasında tarihlenmesi belki de tarihsel gerçekliğe uygun düşmeyebilir. R. MAC MULLEN yaptığı bir araştırmada konuyla ilgili yazıtların sayısındaki artış ve azalmanın genel olarak Küçükasya'daki ekonomik refahın artıp azalması ve buna bağlı olarak yazıtların sayısındaki genel artış ve azalma ile açıklamaktadır (MAC MULLEN 1982: 233 - 246). Yazar aynı zamanda *sitionia* ve *sitiones*'lerin varlığının onur yazıtlarının sayısındaki ve çeşitli hayırsever yurttaşlar için meclis tarafından alınan kararların yansıtıldığı yazıtlardaki değişme ile ölçülmesi gerektiğini ancak şu anda böyle bir istatistiksel çalışmanın mevcut olmadığını belirtmektedir.

ANTİK KAYNAKLAR DİZİNİ

A. ANTİK YAZARLAR VE ESERLERİ

Aristot. *Ath. Pol.* (= Aristoteles, *Athenaion Politeia*)

50: s. 5.

51: s. 7.

Demosth. *or.* (= Demosthenes, *Orationes*)

18: s. 5., 7.

Dio Chrsy. *Orat.* (Dion Khrysostamos, *Orationes*)

xliv. 8: s. 49.

xliv. 10: dn. 16.

Phil. *Vit. Apol.* (= Philostratos, *Vita Apolloni*)

i. 15: s. 53.

B. YAZITLAR

BEAN 1965

12: s. 33.

24: s. 29, 34.

BEAN - MITFORD 1970

25: s. 37.

38: s. 29, 34.

149: s. 37.

152: s. 37.

BLINKENBERG 1943

486: s. 36

CHAMONARD 1893

263: s. 28.

264: s. 28.

CIG

II. 2645: s. 25.

II. 2720: s. 17.

II. 2721: s. 17.

II. 2882: s. 21.

II. 2885: s. 21.

II. 2927: s. 18.

II. 2929: s. 18.
II. 2930: s. 18.
II. 3080: s. 24.
II. 3419: s. 27
II. 3422: s. 27.
II. 3467: s. 34,
II. 3490: s. 25.
II. 3897: s. 25.
II. 3941: s. 25.
III. 3831: s. 29.
III. 3945: s. 27.
III. 4278: s. 38.
III. 4342: s. 35.
III. 4411: s. 37.
III. 4413: s. 37.
III. 4415: s. 37.

CIL

III. 6998: s. 30.

COUSIN 1901

26: s. 17.

27: s. 17.

DESCHAMPS – COUSIN 1894

12: s. 24.

13: s. 24.

HATZFELD 1920

93: s. 17.

94: s. 17.

HATZFELD 1927

108: s. 17.

I. Didyma

255: s. 21.

296: s. 21.

315: s. 21.

361: s. 21.

365: s. 21.

372: s. 21.

IG

II. 272: dn. 2.

V. 551: dn. 12.

IGR

3. 796: s. 35.

3. 833: s. 37.

3. 834: s. 37.

3. 1421: s. 23.

3. 1427: s. 32.

4. 130: s. 40.

4. 559: s. 30.

4. 580: s. 29.

4. 658: s. 28.

4. 726: s. 31.

4. 740: s. 18.

4. 941: s. 36; dn. 16.

4. 1167: s. 27.

4. 1228: s. 25.

4. 1248: s. 25.

4. 1261: s. 25.

4. 1262: s. 25.

4. 1273: s. 25.

4. 1290: s. 25.

4. 1572: s. 24.

4. 1632: s. 27.

4. 1637: s. 27.

4. 1638: s. 27.

4. 1680: dn. 12.

IGSK 1

1. 28: s. 6.

1. 64: s. 23.

IGSK 4

25: s. 40.

IGSK 21

203: s. 17.

210: s. 17.

227: s. 17.

IGSK 22

531: s. 17.

667: s. 17.

1028: s. 17.

1029: s. 17.

IGSK 27

8: s. 32.

11: s.32.

14: s. 32.

IGSK 28

244: s. 6.

IGSK 36

66: s. 18.

77: s. 18.

80: s. 18.

90: s. 18.

118: s. 18.

120: s. 18.

145: s. 18.

KNIBBE – İPLİKÇİOĞLU 1984

19: s. 24.

LAUM 1914

110: s. 20.

117: s. 20.

MAMA

5. 202: s. 30.

6. 335: s. 28.

7. 11: s. 29.

23. 121: s. 37.

MENDEL 1901

207: s. 32.

208: s. 32.

213: s. 32.

Milet

263: s. 22.

264: s. 22.

OGIS

2. 485: s. 24.

2. 511: s. 29.

PATON - HICKS 1887

113: s. 35.

142: s. 35.

143: s. 35.

POUILLOUX 1960

3: s. 6.

ROBERT 1946

33: s. 39.

ROBERT 1955

253: s. 28.

SEG

1 366: s. 7.

2 653: s. 25.

4. 308: s. 17.

4. 397: s. 17.

26. 807: s. 28.

29 1281: s. 32.

34 1103: s. 24.

STERRETT 1889

612: s. 39.

SylP

37: s. 6.

TAM

2. 539: s. 38.

4. 262: s. 33.

KAYNAKÇA

ABBOTT - JOHNSON 1926 = F. F. ABBOTT - A. C. JOHNSON, **Municipal Administration in the Roman Empire**, New York 1926.

Aristot. Ath. Pol. (Aristoteles, Athenaion Politeia) = **Atinalıların Devleti**, çev. S. Y. BAYDUR, İstanbul 1948.

BEAN 1965 = G. E. BEAN, **Side Kitabeleri**, Ankara 1965.

BEAN - MITFORD 1970 = G. E. BEAN - T. B. MITFORD, **Journeys in Rough Cilicia 1964 - 1968**, Wien 1970.

BREMEN = V. BREMEN 1983, **Images of women in Antiquity**. London 1983.

BROUGHTON 1938 = T. R. S. BROUGHTON **Roman Asia Minor IV: An Economic Survey of Ancient Rome**. ed. by T. FRANCK. Baltimore 1938.

CHAMONARD 1893 = P. CHAMONARD, "Inscriptions de Trezene", **BCH 17** (1893) 269 - 317.

CHAPOT 1904 = D. CHAPOT, **La Province Romaine Proconsulaire d'Asie**, Paris 1904.

COUSIN 1904 = J. COUSIN, "Inscriptions du Sanctuaire de Zeus Panomaros (1)", **BCH 28** (1904) 20 - 53.

DEININGER 1965 = J. DEININGER, **Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit**. München 1965.

Demosth. Or. (Demosthenes, Orationes) = **Orationes**, With an English Translation by S. H. BUTCHER - W. RENNIE. Oxford 1903 - 1931. (The Loeb Classical Library).

DESCHAMPS - COUSIN 1894 = G. DESCHAMPS - G. COUSIN, "Voyage de Aï din à Priène par le Nord du Meandre", **BCH 18** (1894) 5 - 43.

Dion Chr. (Dion Cocceianus) = **Orations**, With an English Translation by D. A. RUSSELL, Cambridge 1992.

ERTEKİN 2002 = E. ERTEKİN, "Ephesos Agoranomos'ları - 1", **ArkSan** 111 (2002) 13 - 26.

FOSTER 1970 = B. R. FOSTER, "Agoranomos and Muhtasib", **JESHO** 13 (1970) 127 - 144.

FRENCH 1976 = D. FRENCH, "S. Quintilius Maximus Proconsul of Asia", **ZPE** 26 (1976) 77-78.

GARNSEY 1988 = P. GARNSEY, **Famine and Food Supply in the Graeco - Roman World**, Cambridge 1988.

GARNSEY = P. GARNSEY, **Trade in the Ancient Economy**, London 1983.

GARNSEY - WHITTAKER 1983 = P. GARNSEY - C. R. WHITTAKER, **Trade and Famine in Classical Antiquity**, Cambridge 1983.

HÄDERLI 1887 = R. HÄDERLI, "Die Hellenischen Astynomen und Agoranomen", **Jahrbücher für Classische Philologie, Suppl.** 15 (1887) 71 - 74.

HATZFELD 1920 = J. HATZFELD, "Inscriptions de Lagina en Carie", **BCH** 44 (1920) 70 - 100.

HATZFELD 1927 = J. HATZFELD, "Inscriptions de Panarama", **BCH** 51 (1927) 57 -122.

HOMO 1930 = L. HOMO, **Roman Political Institutions from City to State**, New York 1930.

I. Didyma = **Didyma II: Die Inschriften von A. Rehm**, hrsg von R. HARDER.

IGSK 1 = H. ENGELMANN - R. MERKELBACH, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 1: Die Inschriften von Erthyrai und Klazomenai**, Bonn 1972.

IGSK 4 = R. MERKELBACH, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 4: Die Inschriften von Assos**, Bonn 1976.

IGSK 21 = M. Ç. ŞAHİN, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 21: Die Inschriften von Stratonikeia**, Bonn 1981.

IGSK 22 = M. Ç. ŞAHİN, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 22: Die Inschriften von Stratonikeia**, Bonn 1990.

IGSK 27 = W. AMELING, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 27: Die Inschriften von Prusias ad Hypium**, Bonn 1985.

IGSK 28 = W. BLÜMEL, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 28: Die Inschriften von Iasos**, Bonn 1985.

IGSK 36 = Fj. B. POLJAKOV, **Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, 36: Die Inschriften von Tralleis und Nysa**, Bonn 1989.

JONES 1940 = A. H. M. JONES, **The Greek City from Alexander to Justinian**, Oxford 1940.

JONES 1978 = C. P. JONES, **The Roman World of Dio Chrysostom**, Cambridge, London 1978.

JONGMAN - DEKKER 1989 = W. JONGMAN - R. DEKKER, **Public Intervention in the Food Supply in Preindustrial Europe**, Cambridge 1989.

KNIBBE - İPLİKÇİOĞLU 1984 = D. KNIBBE - B. İPLİKÇİOĞLU, "Neue Inschriften aus Ephesos IX". **JÖAI 55** (1984) 107 - 135.

LAUM 1914 = B. LAUM, **Stiftungen in der griechischen und römischen Antike**, Leipzig 1914.

LAUMONIER 1937 = A. LAUMONIER, "Chronologie des Pretres de Panarama", **BCH 61** (1937) 236 - 298.

LAUMONIER 1938 = A. LAUMONIER, "Rescherches sur la Chronologie des Pretres de Lagina", **BCH 62** (1938) 251 - 284.

LIEBENAM 1900 = W. LIEBENAM, **Städtewerwaltung im Römischen Kaiserreich**, Leipzig 1900.

MAC MULLEN 1982 = R. MAC. MULLEN, **Enemies of the Roman Order**, Cambridge 1982.

MACRO 1980 = A. D. MACRO, "The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium", **ANRW II.7.2** (1980) 658 - 697.

MAGIE 1950 = D. MAGIE, **Roman Rule in Asia Minor to the end of Third Century**, Princeton 1950.

MANZMANN 1964 = A. MANZMANN, "Agoranomos", **KP I** (1964) 142.

MARTIN 1951 = R. MARTIN, **Recherches sur l'Agora greque**, Paris 1951.

MENDEL 1901 = G. MENDEL, "Inscriptions de Bithynia", **BCH 25** (1901) 5 - 92.

MIGEOTTE 1985 = L. MIGEOTTE, **L'emprunt public dans les cites preques**. Paris 1985.

Milet = **Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit d. Jahre 1899**, hrsg. T. WIEGAND. Berlin 1908.

MITCHELL 1984 = S. MITCHELL, **Armies and frontiers in Roman and Byzantine Anatolia**. Oxford 1984.

MÜNSTERBERG 1973 = R. MÜNSTERBERG, **Die Beamtennamen auf den griechischen Münzen**. New York 1973.

NOLLE 1983 = J. NOLLE, "Zum Landbau von Side", **EA 1**(1983) 119 - 129.

OEHLER 1894 = J. OEHLER, "Agoranomos", **RE I** (1894) 883 - 886.

OWENS 2000 = E. J. OWENS, **Yunan ve Roma Dünyasında Kent**, çev. C. BİRSEL, İstanbul 2000.

QUASS 1983 = F. QUASS, "Ein Fragwürdiger Senator aus Prusias ad Hypium", **ZPE 34** (1983) 187 - 194.

QUASS 1993 = F. QUASS, **Die Honaratiorenschnicht in den Städten des Griechischen Ostens**, Stuttgart 1993.

PATON - HICKS 1891 = W. R. PATON - E. L. HICKS, **The Inscriptions of Cos**, Oxford 1891.

PAVIS 1987 = **A propos de l'approvisionnement en ble des cites de l'Orient Romain**. Strasbourg 1987.

Philostr. VA (Philostratos, Vita Apolloni) = **Life of Apollonius With an English Translation** by J. J. FLINTERMANN. Amsterdam 1995.

POULLOUX 1960 = J. POULLOUX, **Choix d'Inscriptions grecques**, Paris 1960.

REDEN 1996 = S. REDEN, "Agoranomos", **DNP I** (1996) 274.

ROBERT 1946 = L. ROBERT, **Hellenica. Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques III**. Paris 1946.

ROBERT 1955 = L. ROBERT, **Hellenica. Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques X**. Paris 1955.

ROSTOVTZEFF 1957 = M. I. ROSTOVTZEFF, **The Social and Economic History of Roman Empire**, Oxford 1957.

RUGE 1939 = W. RUGE, "Orkistos", **RE XVIII** (1939) 1090 - 1097.

SEDILLOT 1983 = R. SEDILLOT, **Değiş Tokuştan Süpermarkete**, çev. E. N. ERENDOR, İstanbul 1983.

STAHL = M. STAHL, **Imperiale Herrschaft und provinciale Stadt**. Göttingen 1978.

STERRETT 1888 = J. R. S. STERRETT, **An Epigraphical Journey in Asia Minor**, Athens 1888.

STRUBBE 1987 = J. H. M. STRUBBE, "The Sitonai in the Cities of Asia Minor under the Principate - I", **EA 10** (1987), 45 - 82.

STRUBBE 1989 = J. H. M. STRUBBE, "The Sitonai in the Cities of Asia Minor under the Principate - II", **EA 13** (1989), 99 - 122.

Syll³ = **Sylloge Inscriptionum Graecarum**. Ed. by W. DITTENBERGER I-IV Leipzig 1883 - 1915.

VEYNE 1976 = **Le pain et le cirque**. Paris 1976.

WÖRRLE 1971 = M. WÖRRLE, "Ägyptisches Getreide für Ephesos", **Chiron 1** (1971) 325 - 340.

WÖRRLE 1988 = M. WÖRRLE, **Stadt und Fest im Kaiserzeitlichen Kleinasien**, München 1988.

WYCHERLEY 1991 = R. E. WYCHERLEY, **Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?**, çev. N. NİRVEN - N. BAŞGELEN, İstanbul 1991.